

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Katolická teologická fakulta

Katedra pastorálních oborů a právních věd

Mgr. Filip Jeroným Hofmann

Historický vývoj inkorporace farností řeholním společenstvem

Rigorózní práce

Praha 2008

Prohlašuji, že jsem rigorózní práci vypracoval samostatně a v seznamu pramenů a literatury uvedl veškeré informační zdroje, které jsem použil.

V Praze dne 8. února 2008

.....

Obsah

Obsah	4
1. Úvod	5
2. Vlastnické kostely	7
3. Patronátní právo	9
4. Inkorporační právo	13
4.1. Počátky inkorporačního práva	13
4.1.1. Inkorporace v papežských dekretálech	17
4.1.2. Učení Inocence IV. o inkorporaci	19
4.1.3. Učení pozdějších kanonistů	21
4.1.4. Odlišné dekretální glosy a jejich vliv na pozdější doktrínu.....	23
4.2. Inkorporace a právo duchovní správy	25
4.3. Vikáři inkorporovaných kostelů	27
4.4. Druhy inkorporace	28
4.5. Učení o inkorporaci od Tridentského koncilu do 19. století	29
4.5.1. Habituální farář	33
4.5.2. Stálost a odvolatelnost vikářů	35
4.5.3. Právo klášterů na ustanovování řeholních farních vikářů	38
4.5.4. Inkorporace plenissimo iure	39
4.5.5. Inkorporace a záduší	40
4.5.6. Inkorporace na konci 19. století	42
4.6. Beneficium podle CIC 1917	45
4.7. Právní úprava inkorporace v CIC 1917	51
4.7.1. Farář inkorporované farnosti	53
4.7.2. Inkorporace plenissimo iure	54
4.7.3. Shrnutí	55
4.8. Období mezi CIC 1917 a CIC 1983	56
4.8.1. Rozhodnutí Komise pro interpretaci kanonického práva z roku 1926	56
4.8.1.1. Shrnutí	58
4.8.2. Rozhodnutí Kongregace koncilu o užívání benefičních dolů ..	59
4.8.3. Druhý vatikánský koncil	59
4.8.4. Motu proprio Ecclesiae Sanctae	61
4.8.5. Rozhodnutí komise pro výklad dekretů II. vatikánského koncilu z 25. června. 1979.	64
5. Závěr	67
6. Prameny a literatura	70
6.1. Prameny	70
6.2. Literatura	71
7. Seznam zkratk	75
8. Přílohy	76
8.1. Rozhodnutí Kongregace koncilu o užívání benefičních dolů	76
8.2. Rozhodnutí komise pro výklad dekretů II. vatikánského koncilu z 25. června 1979.	78
9. Anotace	80

1. Úvod

Církev měla vždy na paměti Kristův příkaz: „Jděte ke všem národům a získávejte mi učedníky, křtíte je ve jméno Otce i Syna i Ducha svatého a učte je, aby zachovávali všechno, co jsem vám přikázal.“ (Mt 28,19–20) I kanonické právo si uvědomuje, že „spása duší musí být nejvyšším zákonem v církvi“ (srov. kán. 1752 CIC 1983). V činnosti církve nemůže jít jen o získávání nových učedníků, ale také o jejich vyučování, posvěcování a vedení.

Toto posvátné poslání církve se už po mnoho století uskutečňuje ve farnostech. Pastýřská služba církve ve farnosti je i v přítomné době nejběžnějším a standardním způsobem péče o duše. Je zřejmé, že podoba a právní postavení farností v dějinách církve se výrazně měnily a vyvíjely. Farnosti dnes nezačínají na zelené louce, ale určitým způsobem dědí ekleziologický a kanonicko-právní vývoj uplynulých století. Poměrně nemalý počet farností (a to především ve střední Evropě) se stále ještě řídí některými právními předpisy, které sahají hluboko do středověku. Jedná se například o farnosti patronátního práva a o inkorporované farnosti. Farnost mohla být spojena (včleněna, inkorporována) s jinou církevní právnickou osobou, nejčastěji s kapitulou kanovníků nebo s řeholní společností.

Ve dvacátém století byly vydány dva kodexy kanonického práva (1917 a 1983). Zvláště ten druhý vyvolal mnoho nejasností v právním postavení inkorporovaných farností. Inkorporace farností kapitulám kanovníků mají být podle tohoto kodexu biskupy zrušeny, ovšem inkorporace řeholním společnostem pokračují ve své existenci dále.

Také v současné době (25 let po vydání CIC 1983) vyvstávají u nás mnohá nedorozumění a někdy i spory mezi vyššími řeholními přestavenými a místními ordináři ohledně inkorporovaných farností. Jde především o nevyjasněné majetkově-právní vztahy mezi farností, biskupstvím a řeholní společností. Nejasnosti je přitom třeba rychle a zevrubně řešit, protože se jedná o praktické a důležité otázky farní správy. Toho si je vědom i Velký kancléř UK KTF a pražský arcibiskup

Miloslav kardinál Vlk, který navrhl, aby se tato složitá právní otázka řešila v rámci disertační práce na katolické teologické fakultě.

Cílem této rigorózní práce je zmapovat historické inkorporační právo tak, aby bylo zřejmé, jak a proč vzniklo, jak se v průběhu dějin vyvíjelo a hlavně jaký byl jeho obsah. Uvedené poznatky by pak měly postačovat k tomu, aby bylo v navazující doktorské práci možné z historicko-právního hlediska porozumět současným právním předpisům, analyzovat je a především stanovit, jakým právním režimem se inkorporované farnosti řídí dnes.

Při práci je použita běžná metoda: vyhledávání a shromažďování pramenů a příslušné literatury (a případně pořízení překladu), posouzení obsahu, druhu a závažnosti informací, zařazení do dějinného kontextu a kontextu celé práce a konečně zpracování, analýza a použití relevantních částí.

Práce se opírá o papežské dekretály a konstituce, glosy kanonistů, koncilní dokumenty, Kodex kanonického práva a o rozhodnutí církevních komisí. Velmi důležitou roli hrají i různé, většinou cizojazyčné, monografie a články o inkorporaci, patronátu, církevním majetku, komentáře ke kanonickému právu a encyklopedie. Literatury o inkorporaci farností je však velice poskrovnu a nalézt ji vyžaduje často přímo mravenčí práci.

Látka je řazena víceméně chronologicky, od nejstarších právních norem do 70. let dvacátého století, ale někdy (pro větší přehlednost a srozumitelnost) se bude postupovat (alespoň partikulárně) i tematicky a ukázat, jak se v čase vyvíjely jednotlivé oblasti týkající se inkorporace.

2. Vlastnické kostely

S inkorporací farností úzce souvisí institut tzv. vlastnických kostelů.¹ Kostely a jiné církevní objekty byly až do doby boje o investituru ve 12. století (a často i déle) většinou ve „vlastnictví“ soukromých osob – nejčastěji panovníka nebo šlechty.² Závislost kostelů na vlastníkovi se opírala o dva hlavní důvody. Za prvé: byli to právě panovníci a šlechta, kteří měli dostatek prostředků a stavěli nové kostely na svých pozemcích. Za druhé: „vlastnění“ kostelů, far atd. se opíralo o germánské právo, které stanovovalo, že veškeré budovy jsou ve vlastnictví toho, komu patří pozemek, na kterém tyto budovy stojí. Vlastník půdy byl téměř neomezeným pánem, a to jak ve vlastnicko-právním vztahu ke stavbám, tak i v duchovních záležitostech kostelů a farností na svém pozemku. Právo „vlastnické“ zaručovalo fundátorovu neomezenou dispozici s kostelem, jeho majetkem i knězem.³ Příjmy (například kostelní sbírky), které nejprve sloužily k zaopatření kostela a duchovních, de facto náležely vrchnosti, která pak volně rozhodovala o jejich použití.

Tyto zásady byly všeobecně používány v praxi, a to i do takových důsledků, že vlastník mohl kostel darovat, prodat, dát v léno a rozhodovat o jeho duchovní správě tj. ustanovovat a odvolávat kněze, který byl ekonomicky i právně závislý na vlastníkovi jako na svém pánovi. Vlastnická práva přecházela samozřejmě i na dědice, přičemž mnohdy docházelo k pohoršlivým jevům.⁴ Vliv biskupa na kněžstvo a duchovní dění v diecézi byl velmi omezen. Navíc často i sám biskup byl jmenován od panovníka a ten ho považoval za svého podřízeného (leníka).⁵

---

¹ ZEDNÍČEK Miroslav: Vztah mezi farností a řeholní společností, in: Dialog Evropa 1-4 (2004), s. 72.

² Mohli to být ale i biskupové, kláštery nebo jednotliví klerici. Srov. Lexikon für Theologie und Kirche, Bd. 3, Wien: Herder, 1995, 527-528.

³ Srov. VANĚK Vojtěch: K možnostem využití rejstříků papežských desátek, in: Český časopis historický, Praha 2002. Citováno z <http://www.sendme.cz/trestik/Vanek.htm>.

⁴ Srov. RITTNER Eduard. Církevní právo katolické, 1. díl, Praha: Právnická jednota, 1887, 280.

⁵ I katedrální kostely byly totiž často „vlastněny“ panovníkem.

Majetkově-právní vztahy vlastnických kostelů začaly být s rostoucí emancipací církve stále více a více kritizovány. Církev chtěla své vnitřní (duchovní i ekonomické) záležitosti řešit sama bez přílišného vnějšího zasahování světských pánů. Začátkem změn se stala clunyjská reforma a rozhodujícím obratem se následně stal především vzrůst papežské moci a Wormský konkordát (1122), který alespoň částečně vymanil biskupy z moci panovníků. Poté začal proces postupného přechodu kostelů, far a klášterů do správy církve. Tento přechod byl ovšem pozvolný a setkával se s mnohými obtížemi. Dalším důležitým bodem pro zánik vlastnických kostelů byl II. lateránský koncil (1139). Na základě jeho usnesení se papežové zasazovali o změnu právního postavení církevních subjektů a staveb. To se nakonec podařilo tím způsobem, že v oblasti působnosti germánského práva bylo postupně vlastnictví kostelů a far během dvanáctého a třináctého století transformováno v tzv. patronátní právo.⁶

---

⁶ KALNÝ Mojmír: Církevní majetek a restituce, Praha: Občanský institut, 1995, 8–9.

3. Patronátní právo

Institut patronátu vznikl především proto, aby se omezilo velmi neblahé zasahování držitelů „vlastnických práv“ kostelů do vnitřních církevních záležitostí.

Proti neomezenému panství vlastníka pozemku nad kostely stanovila církev zásadu, že budovy zasvěcené Bohu přestávají být soukromým majetkem a přechází pod správu církve. Tak to stanovilo zákonodárství zachycené u Gratiana, Rufina a především dekretály papeže Alexandra III. (1159–1181),⁷ když zavedlo tzv. patronátní právo.⁸ Vztah původního „vlastníka“ ke svému kostelu nebyl ale zcela přerušen, ať už proto, že by na to vlastníci kostelů nebyli ochotni přistoupit, nebo proto, že si tak důslednou „odluku“ církve od světské vrchnosti nikdo nedovedl představit.⁹ Vlastník pozemku a budovy kostela se přeměnil na patrona kostela. Podle nových církevních zákonů nový patron sice neztratil všechna svá práva, která měl dříve jako „vlastník“ kostela, ta ale byla omezena a přizpůsobena potřebám církve. V praxi to znamenalo, že dosavadní majitelé církevních staveb, tedy ti, kteří je na svůj náklad postavili, rezignovali na své vlastnické právo, ale přitom si nadále ponechali určitá práva a povinnosti.¹⁰ Mezi hlavní patronova práva můžeme počítat tzv. právo prezentační – patron mohl závazně navrhnout biskupovi duchovního ke svému kostelu. Biskup ho pak musel ustanovit, pokud na něm neshledal nějakou kanonickou překážku. Ustanovení duchovního bylo tedy rozděleno na dva různé úkony: za prvé výběr duchovního (*designatio personae*) – to náleželo patronovi a za druhé ustanovení duchovního do úřadu (*collatio beneficii*) – to náleželo výhradně biskupovi. Duchovní správce pak byl podřízen biskupovi. Dalším patronovým právem bylo oprávnění čerpat podporu z majetku

---

⁷ Tento papež může být právem považován za tvůrce patronátu.

⁸ Srov. *Lexikon für Theologie und Kirche*, Bd. 7, Wien: Herder, 1998, 1482.

⁹ I sama církev si byla vědoma, že ze samotného vztahu patrona k jeho kostelům může mít řadu výhod, např. materiální zajištění kostelů.

¹⁰ Srov. KALNÝ: *op.cit.*, 9.

beneficia v případě, že bez vlastní viny zchudnul a jiné čestné výhody.¹¹ Hlavní patronovou povinností bylo podporovat kostel finančně, především co se týká stavebních oprav.¹²

Vznik patronátu již neměl základ ve vlastnění pozemku, ale v církevním privilegiu, které církev udělila na základě zásluh. Alexandr III. považuje patronát za „*ius spirituali adnexum*“,¹³ z čehož vyplývalo, že všechny záležitosti, které se týkaly patronátu, spadaly do kompetence církevního soudnictví.

Právo uznávalo zásadně tři způsoby vzniku patronátních práv podle zásady *Patronum faciunt dos, aedificatio, fundus*. Co to znamená? Patronem se mohl nově stát pouze ten, kdo poskytl: 1) *dos* (dotatio) – majetkové vybavení již existujícího kostela, nebo 2) *aedificatio* – uhrazení stavebních nákladů nového kostela nebo, 3) *fundus* (darování stavebního místa).¹⁴

Patronátní právo se během času neustále vyvíjelo, i když základní principy zůstávaly stejné. Zákonodárství papeže Alexandra III. bylo včleněno do sbírky dekretů papeže Řehoře IX. Liber Extra (1227–1241) a s několika doplňky platilo i nadále. Tridentský koncil stanovil, že patronát může vzniknout jen kanonickým způsobem (*dos, aedificatio, fundus*) a již nikoli na základě vydržení nebo darování *ex gratia*.¹⁵

---

¹¹ Konkrétní podoba privilegií se během staletí měnila. Z pozdější doby je doloženo právo patrona na pohřeb v kostele (v kryptě), umístit v kostele svůj erb, mít v kostele vyhrazeno čestné místo a účastnit se církevních procesí na čestném místě.

¹² Tato povinnost je ale poprvé výslovně zmiňována až v dekretch tridentského koncilu (sess. XXV, c. 9 de reformatione). Ten také jednoznačně určuje, kdo a v jakém pořadí nese stavební náklady: 1) Výnos zádušního majetku (*fabrica ecclesiae*) 2) patron 3) držitel benefícia 4) farníci. Srov. Lexikon für Theologie und Kirche, Bd. VII, 1483.

¹³ List Alexandra III. anglickému králi Jindřichovi II.: *Causa veri juris patronatus ita conjuncta est et connexa spiritualibus causis, quod non nisi ecclesiastico iudicio valeat definiri*. In: ACTA CONCILIORUM ET EPISTOLAE DECRETALES AC CONSTITUTIONES SUMMORUM PONTIFICUM TOMI VI. pars II. ab anno 1086 ad annum 1215, Parisiis, 1714.

¹⁴ Srov. GRADAUER Peter: Patronat und Inkorporation – einst und jetzt, in: H. Paarhammer (ed.), Vermögensverwaltung in der Kirche. Administrator bonorum. Oeconomus tamquam paterfamilias, Thaur/Tirol: Festschrift Ritter, 1988, 193.

¹⁵ Srov. sess. XXV, c. 9 de reformatione.

V období po Tridentinu se v kanonistice začíná rozlišovat mezi osobním a věcným patronátem¹⁶ a mezi patronátem soukromým a veřejným (zeměpanským).¹⁷ Protože práva a povinnosti patronů často držel ve svých rukou stát, byly vydávány i státní zákony týkající se patronátu, např. Všeobecný zemský zákoník (Das Allgemeine Landrecht) nebo v Rakousku *Tractatus de iuribus incorporalibus* (1679) a zákonodárství Josefa II.¹⁸

Patronátní právo přetrvalo (podobně jako inkorporace) až do současné doby. Svědčí o tom množství kánonů kodexu kanonického práva z roku 1917 (kán. 1448–1471). Kánon 1448 definuje patronát takto: Suma privilegií s přidruženými břemeny, která z církevního udělení náleží katolickým zakladatelům kostela, kaple nebo benefícia a jejich právním nástupcům.

Práva patrona upravuje kán. 1455 CIC 1917. Patron má právo prezentovat klerika pro uprázdněný kostel nebo beneficium; má právo na podporu – patronátní kostely a obročí jsou zavázány uhradit z přebytečného majetku živobytí patrona, který bez vlastní viny zchudl (i když se patronátu zřekl ve prospěch církve); a další čestná práva (právo patrona umístit v kostele svůj erb, mít v kostele vyhrazeno čestné místo a účastnit se církevních procesí na čestném místě).

Povinnosti patrona (kán. 1469) jsou, mimo jiné, tyto: Upozornit místního ordináře na nedostatky ve správě majetku; podle uvážení ordináře zabezpečit stavební úpravy (ale jen v případě, že jeho patronát měl titul *aedificatio*); poskytnout prostředky pro chod bohoslužeb, pokud příjem kostela a benefícia nestačí (v případě titulu *dotationis - dos*).

O tom, že patronátní právo ještě zcela nevymizelo, svědčí i několik státních zákonů z poměrně nedávné doby týkajících se této

---

¹⁶ Tyto pojmy dobře definuje CIC 1917 v kánonu 1449. Osobní patronát je ten, který náleží přímo nějaké osobě; věcný pak ten, který někomu náleží nepřímo skrze vlastnění nějaké věci (např. zámek, statek, nemovitost...).

¹⁷ O problematice zeměpanského patronátu zevrubně RITTNER: Op.cit., 299–301.

¹⁸ K tomuto tématu srov. Lexikon für Theologie und Kirche, Bd. 7, 1483 a zvláště GRADAUER: op.cit., 195–197.

problematiky.¹⁹ Přesto je patronátní právo v současnosti nezadržitelně na ústupu a mnozí patroni se svých práv zříkají,²⁰ protože pro ně představují příliš velké ekonomické nároky.

Přece jen se tento právní institut mnohde ještě dnes uplatňuje. Podle kánonu 4 CIC 1983 zůstává patronátní právo jako *ius quaesitum* nadále v platnosti. Také podle kánonu 523 CIC 1983 má diecézní biskup pravomoc ke svobodnému udělení farnosti, *leđa že by někdo měl právo faráře závazně navrhopat nebo volit (ius praesentationis aut electionis)*. Je to, mimo jiné, právě patron, kdo má právo prezentovat duchovního (kán. 1455 CIC 1917).

---

¹⁹ Např. konkordát mezi Rakouskem a Svatým stolcem z 5.7. 1933 (1.5. 1934); rakouský (říšský) Zákon o zjišťování církevních příspěvků v zemi Rakousko (Kirchenbeitragsgesetz) z 28.4. 1939, který zrušil veřejné patronáty; smlouva mezi Svatým stolcem a Republikou Rakousko z 23.6. 1960. U nás především zákon 218/1949 sb. o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem, kde stát bere na sebe patronátní závazky.

²⁰ K tomu je ale třeba i přijetí zřeknutí od ordináře. Že se patronátní právo netěší ze strany církve velké podpoře svědčí i rozhodnutí Kongregace pro klérus. Ta 12.11. 1971 doporučila rakouským ordinářům, aby zřeknutí se patronátních práv (s ohledem na konstituci Christus Dominus a motu proprio Ecclesiae Sanctae I, 18) přijali. Srov. GRADAUER: Op.cit., 201–202.

4. Inkorporační právo²¹

4.1. Počátky inkorporačního práva

Inkorporace je často označována jako druhá dcera institutu vlastnických kostelů a mladší sestra patronátu. Vznikl-li patronát proto, aby se církev vymanila ze závislosti na světské moci, pak toto neplatí u inkorporace.

Kláštery (a jiné církevní subjekty) získávaly do svého vlastnictví kostely také v dobách, kdy byly ještě považovány za předmět soukromého vlastnictví na základě germánského vlastnického práva. Buď je postavily na svém pozemku, nebo jim byly darovány.²² Vůči svým kostelům zaujímaly stejné postavení jako světští vlastníci. Když později církevní zákonodárství popřelo soukromé vlastnictví kostelů, ztrácely i kláštery svá vlastnická práva. Byla-li ovšem nadále světským vlastníkům přiznána práva patronátní, nebyl důvod je odeprít klášterům. Tak se postupně vedle světských pánů i kláštery staly držiteli práv patronátních. Protože však byly kláštery církevními subjekty (a nehrozilo tak, že by se práva církve dostávala do necírkevních rukou), byla jim brzy přiznávána i práva další – a to především právo na využívání majetku (beneficia) pro vlastní prospěch.²³ Tak vzniká institut inkorporace.²⁴

---

²¹ Kapitoly 4.1.–4.6. jsou zpracovány především podle knihy LINDNER Dominikus: Die Lehre von der Inkorporation in ihrer geschichtlichen Entwicklung, München: Max Hueber Verlag, 1951.

²² Srov. HAGEL Walter: Inkorporierte Pfarren und Übernahme von Pfarren durch Ordensgemeinschaften. in: Ordens Nachrichten 3 (2007), 43.

²³ A právě v tomto se liší inkorporace od patronátu. Světský patron (až na malé výjimky) nemohl užívat majetku beneficia.

²⁴ Zajímavý je vztah patronátu a inkorporace. Může být jedno beneficium inkorporováno klášteru a zároveň podléhat jinému patronu? RITTNER: Církevní právo katolické, na straně 285 uvádí, že je to možné pouze u inkorporace *minus pleno iure* (viz infra): „Tento druh inkorporace neporušuje nevyhnutelně práva patronátního, ačkoliv patronát v případě takovém z pravidla přešel na klášter. S patronátem však nedá se spojití incorporatio plena, kterážto... přece zásadně se od něho liší: patron má jistá práva vůči beneficiu, oprávněný z inkorporace jest sám beneficiátem.“ Podobně smýšlí i J. HARING: „Inkorporace pod patronátem stojícího obročí na nějakou instituci, bez toho, že patronát přejde na onu instituci, je sama o sobě možná. Patronát by se v tomto případě projevil jen v prezentaci a v čestných právech. Se zrušením inkorporace by patronát znovu plně ožil. Ve skutečnosti se ale patroni v případě inkorporace patronátu zřekli. Příkladem inkorporace za ponechání stávajícího patrona je městský farní kostel Nejsvětější Krve

Prvé zmínky o inkorporaci a inkorporačních listinách můžeme nalézt v kanonistické literatuře od poloviny 13. století. To však neznamená, že by před tímto datem inkorporace vůbec neexistovala, i když přímo pojmy *incorporatio* nebo *incorporare* v pramenech ještě nenajdeme. Již Gratian pojednává ve svém Dekretu o kostelech, které patří klášterům. Zdá se, že tehdy největším problémem, který bylo třeba řešit, bylo právo na ustanovování duchovních.

Gratian vyšel z dekretu papeže Jana²⁵ pro biskupa Isaaka ze Syrakus, kde papež na otázku, zda mají být kostely předané mnichům vedeny kněžími od nich určenými a investovanými, odpovídá: „...rozhodujeme, aby pouze kostely předané mnichům byly spravovány jejich kněžími. Mají (habent) totiž božské i světské zákony, aby tomu, komu patří vlastnictví, patřilo i spravování.“ Gratian ale zná i kán. I. synody v Nimes, která se konala v roce 1096 za přítomnosti papeže Urbana II. Ten určil, že ve farních kostelech, které jsou ve vlastnictví klášterů, nesmějí být ustanovení kněží bez jednání s biskupem. Biskup má ustanovit kněze za souhlasu opata, a pokud jde o temporalia, biskup má uznat svou závislost opatovi.²⁶ Aby tato protichůdná stanoviska sjednotil, pomáhá si Gratian rozlišením kostelů na ty, které byly předány klášteru biskupem, a kostely, které byly postaveny klášterem na vlastním pozemku. Klášter měl právo dosadit ve svém kostele kněze jen tehdy, když mu byl kostel darován biskupem *cum omni iure suo* (to znamená se všemi právy, která měl ke kostelu biskup). V kostelech postavených na vlastním pozemku klášterům chybí plná moc vést farníky a vykonávat duchovní správu, a nemohou tedy ustanovovat duchovní.²⁷ Kláštery mají ale právo navrhnout kněze, kterého pak biskup ustanoví (mají tedy stejné právo v oblasti *spiritualiū* jako laičtí stavitelé kostelů – patroni). Liší se ale podstatně v materiálních: zatímco laik nemohl vlastnit ani desátky, ani

---

v Graz.“ Viz HARING Johan B.: Grundzüge des Katcholischen Kirchenrechts, I. Teil, Graz, 1924, 615.

²⁵ c. 1 C 16 q 2. Neuvádí ale o kterého Jana se jedná. Dnes je tento dekret všeobecně považován za falzum.

²⁶ c. 6 C 16 q 2.

²⁷ Dictum c. 3 C 16 q 5.

kostely²⁸, patří klášterům u kostelů postavených na vlastním pozemku *ius territorii vel possidendi*.²⁹ Gratian tedy přiznává klášterům právo na jejich kostely jako na své vlastnictví, s možností je prodávat, darovat a užívat. Zdá se, že zde již alespoň v náznaku vystupuje inkorporace. Ale otázka, která je pro inkorporaci podstatná, zda totiž mohl klášter pro sebe využívat přebytky beneficia, zůstává Gratianem nezodpovězena.

Po Gratianovi následuje éra tzv. dekretistů. Všimněme si na prvním místě Rufina,³⁰ který napsal svojí Summu mezi roky 1157 a 1159. Také on si všímá především práva klášterů na ustanovování duchovních a zastává stejné stanovisko jako Gratian. K tomu dodává, že klášter může ustanovovat duchovní i v kostelech postavených na vlastním území, a to v případě, že jde o klášter vyňatý z biskupské jurisdikce. Podobně jako Gratian Rufin přiznává klášterům právo na vnější vlastnictví a správu kostelů bez bližšího vysvětlení.

Rovněž další dekretisté z druhé poloviny 12. století jako Stephan z Tournai a Johanes Faventinus mluví především o spirituálních – tj. o přenesení některých biskupských práv na klášter a o užívání *temporalii* klášterem nemluví.³¹

Velký posun nenajdeme ani u jinak vynikajícího dekretisty Huguccia (Hugo z Pissy) v jeho Sumě (po roku 1187).³² Ten rozlišuje trojí stav: darování kostela laikem, biskupem a postavení kostela klášterem na jeho vlastním pozemku. Daruje-li biskup kostel klášteru *simpliciter* (tzn. bez výslovného vyhrazení si nějakého práva pro sebe), pak klášter vlastní kostel, pokud jde o spiritualia i temporalia. Biskup si ale ponechává řádnou jurisdikční moc (moc svěcení, trestní pravomoc a udělování příslušných svátostí). Hugo pro toto darování užívá pojem *pertinere pleno iure*. Pokud je klášter vyňatý z jurisdikce biskupa, pak má opat právo

---

²⁸ Laici autem nec sua nec episcoporum autoritate decima vel ecclesias possidere possunt. Dictum c. 1 C 16 q 7.

²⁹ Dictum c. 1 C 16 q 5; c. 3 C 16 q 5.

³⁰ SINGER Heinrich: Die Summa decretorum des Magister Rufinus, Paderborn: Schönigh, 1902, 357.

³¹ Srov. LINDNER: op.cit., 6–7.

³² UGUCCIONE DA PISA: Ed. critica princeps a cura di Enzo Cecchini, Firenze: Sismel, 2004; srovnej též LINDNER: op.cit., 7–9.

v příslušejících kostelech ustanovovat duchovní quoad temporalia et quoad spiritualia a rovněž sesazovat kněze, pokud se proviní. Tyto pravomoci opata však nepocházejí z biskupského darování, ale z papežského privilegia. Pokud klášter není exemptní, pak kostel (nepředaný dosud biskupem *simpliciter*) klášteru přísluší pouze quad temporalia, což Hugo nazývá vlastnictvím *non pleno iure*.

Nelze ovšem zjednodušeně tvrdit, že Hugucciova *non pleno iure* pertinence je shodná s pozdější *incorporatio minus plena* a *pertinence pleno iure* s *incorporatio plena*. Určitě jde o přenesení (držení) vlastnických práv na kostely a jeho statky, ale opět nemáme jistotu, co se týká služebního majetku duchovního (beneficia). Může ho klášter využít pro sebe? O tom Hugo mlčí stejně jako jeho předchůdci. A o přenesení úřadu (faráře) na klášter také není ani náznak. Nauku Huguccia můžeme shrnout asi takto: Vlastnit kostel *pleno iure* znamená mít vlastnické právo, patronátní právo s právem dosadit a ustanovit duchovního do obročí. Když chybí toto poslední právo, jedná se pouze o *pertinenci non pleno iure*.

Další významný dekretista Bernardus Papiensis ve své *Summa decretalium* (1191-1197)³³ rozlišuje druh darování kostela i to, kým byl kostel darován. Pokud kostel daruje klášteru biskup *simpliciter* a výslovně neomezí práva opata, pak klášteru náleží *quoad spiritualia et temporalia*. Je totiž povinností dárce, aby se vyjádřil blíže o rozsahu darování. Když to neučiní, pak je na místě nejširší výklad. Biskupovi ale zůstane v každém případě vyhrazena duchovní péče (*cura animarum*) a duchovní dostává svůj úřad od biskupa. Bernard tím míní tak zvanou *institutio auctorizabilis*. Navíc si biskup ponechává trestní pravomoc a právo světit duchovní, kostely a oltáře. Daruje-li kostel klášteru laik, a to bez biskupova souhlasu, dostává klášter pouze patronátní právo. Stane-li se tak s biskupským souhlasem, přechází kostel do vlastnictví kláštera.

---

³³ BERNARDUS PAPIENSIS, LASPEYRES Ernst Adolf (ed.): *Summa decretalium*, Regensburg, 1860.

Bernard zde vychází ze zákonodárství papeže Alexandra III.,³⁴ který rozhodl, že předávání kostela klášterům je právoplatné, je-li odsouhlaseno biskupem, a to alespoň dodatečně. Toto Bernardovo schéma později přejalo velké množství kanonistů jako základ při vysvětlování práv klášterů na své kostely.

Z výše řečeného je patrné, že kanonistika 12. století ještě o inkorporaci přímo nemluví (nezmiňuje se o využívání benefícia pro klášter ani o klášteru jako o *parochus habitualis*).³⁵ Huguccio sice používá terminologii, která se později stala běžnou pro dva druhy inkorporace, vlastní inkorporaci však zatím nevystihl. Názory kanonistů 12. století jsou ale pro inkorporaci nanejvýš významné, protože poměrně podrobně řeší právní vztahy mezi kostely, biskupstvím a kláštery. Důležité je, že Gratian i jeho nástupci nevidí ve vlastnění kostelů kláštery (a dalšími církevními institucemi) žádný problém (na rozdíl od vlastnictví laiky). Trochu jiná situace je v oblasti obsazování duchovních úřadů. Úřad duchovního může propůjčit jenom biskup. Toto rozhodnutí papeže Urbana v Nimes převzal Gratian a po něm i všichni další dekretisté. Zároveň byla ukázána cesta, jak toto pravidlo obejít: biskup může svou pravomoc přenést na klášter (opata), nikoliv však na laika. Učitelé církevního práva dále blíže popisují pojem spiritualií a způsoby jejich převedení na kláštery. Bohužel se příliš nezabývají bližším obsahem práva na temporalia nějakého kostela.

4.1.1. Inkorporace v papežských dekretálech

První, zatím nepřímé, ustanovení o inkorporaci lze nalézt u papeže Alexandra III., 3. lateránského koncilu (1179) i u papeže Inocence III. Kánon Alexandra III. c. 12 X 3,5 říká: „Biskup musí odmítnout řeholníky

---

³⁴ 3. lateránský koncil roku 1179, c. 3 X 5,33; rozhodnutí pro biskupa ve Winchesteru (Wintoniensi episcopo) c. 8 X 3,38; Decretale pro arcibiskupství York (Eboracensi episcopo) c. 11 X 3,38, in: ACTA CONCILIORUM ET EPISTOLAE DECRETALES AC CONSTITUTIONES SUMMORUM PONTIFICUM TOMI VI. pars II. ab anno 1086 ad annum 1215, Parisiis, 1714.

³⁵ Srovnej LINDNER: op.cit., 10.

zamýšlenou prezentaci duchovního ke svému farnímu kostelu, když předem z příjmů kostela nezajistí předem tolik, aby z toho mohl uhradit biskupské dávky a v dostatečné míře své živobyty.³⁶ Mnohé kláštery si zřejmě dělaly nárok na majetek svých kostelů do té míry, že nezbylo žádné obročí, postačující k obživě faráře. Je možné, že kdysi toto obročí existovalo, ale kláštery si ho postupně přivlastnily a faráři ponechaly jen nedostatečný příjem. Papež zde sice nežádá navrácení celého výnosu obročí, ale postačující příjem pro faráře. V tomto případě tedy nejvyšší církevní zákonodárce mlčky uznal fakt inkorporace. Nejedná se ovšem zatím o inkorporaci na základě smlouvy (dekretu).

Někdy dělá potíže nalézt relevantní právní normy o inkorporaci, protože hledáme doklady o tom, že vlastnictví majetku farního kostela bylo přeneseno na klášter. U inkorporace nejde hlavně o vlastnictví, ale o užívání majetku – předání do užívání kláštera (in usus proprios). Protikladem k využívání in usus proprios je využívání obročí farářem (in usus sacerdotis ecclesiae).

U kostelů bylo obročí běžně k dispozici. Obročí však bylo většinou ještě ve vlastnictví bývalého vlastníka kostela (nynějšího patrona), který ale vůči němu neměl uživatelské právo. Když se kláštery a jiné církevní právnické osoby, které měly ve svém vlastnictví kostely, dostaly do finanční nouze, snažily se obcházet právo a výnosy kostelů si přivlastnit. Neustanovily řádné faráře a místo nich dosadily jen správce – nájemné kněze. Těm dávaly co možná nejmenší podíl z výnosu benefícia a zbytek si ponechaly samy. Mnozí biskupové v tom viděli protiprávní postup. Inocenc III. ve svém dekretu (c. 2 X 1,19) přikázal, aby k uprázdněným kostelům byl v zákonné době prezentován řádný farář. Při nedodržení lhůty má biskup právo ustanovit kněze „volně“.

Mezitím se hledaly další způsoby, jak co nejlépe využít kostelních obročí k ekonomické podpoře klášterů.³⁷ Arcijáhen v Metz vznáší dotaz, zdali je dovoleno *conferre perpetuo vacantes ecclesias baptismales*. Biskup měl klášter udělat navždy farářem kostela, u kterého měl presentační právo.

---

³⁶ MANSI: Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio, Venedig, 1759 nn.

³⁷ Toto se do budoucna stalo jedním z hlavních důvodů, proč vznikaly inkorporace.

Přitom měl klášter k dispozici veškerý příjem a musel jen zabezpečit odpovídající pastorační farnosti. Papež Inocenc tuto praxi nezavrhl. Ve své odpovědi roku 1201 požadoval jen, aby takovéto trvalé přenesení farního kostela na klášter biskupem se provedlo jen se souhlasem dómské kapituly, protože se jedná o změnu církevního majetku (c. 8 X 3,10 de his, quae fiunt a prelato sine consensu capituli). Papež své rozhodnutí nezměnil ani tehdy, když se ho o tři roky později otázal biskup anglického biskupství Ely, může-li biskup předat celý kostel klášteru bez papežského zmocnění, a není-li požadováno, bez svolení jeho kapituly. Přitom biskup z Ely připomněl, že majetek kostela slouží přece služebníkům kostela. Inocenc odpověděl: Bez souhlasu své kapituly to může biskup udělat jen na základě zmocnění papežem (c. 9 X 3,10). Ve stejném dopise Apoštolský stolec poskytuje klášterům výhodu *ut ecclesias in proprios usus possint convertere* (c. 19 X 5,33). Zároveň však převzetí kostela pro vlastní užívání předpokládá biskupské předání kostela klášteru, což můžeme chápat jako ustanovení kláštera farářem, neboť i jednotlivý farář musí být ustanoven biskupem.

V těchto právních normách se již bez pochyby objevuje inkorporace, i když se zatím toto slovo explicitně nezmiňuje. Mnoho pozdějších inkorporačních listin je formulováno podle uvedených Inocencových dekretů. Zde by tedy podstatou inkorporace bylo ustanovení institutu (kláštera) farářem a přenesení výnosů benefícia (ale nikoliv záduší) na klášter. Od začátku 13. století se takováto inkorporace stává velice běžnou a častou.

4.1.2. Učení Inocence IV. o inkorporaci

Nejvíce se dozvíme z aparátu ke sbírce dekretů Řehoře IX., který napsal papež Inocenc IV. roku 1245. V komentáři kánonu 19 X 5,33 podává výklad inkorporace, když vysvětluje častý výraz inkorporačních listin

„Concedimus talem ecclesiam tibi in proprios usus.“³⁸ Tato slova podle něho znamenají, že propůjčovatel chce předat příjemci správu kostela a těch temporálií, které k němu přísluší, a aby při zachování dobrého stavu kostela použil přebytky pro sebe. Práva biskupa tím nejsou dotčena.³⁹ Klášter nesmí inkorporovaný majetek prodat nebo zastavit k uhrazení dluhů. Byly-li kostelu poskytnuty dary, musí být použity pro tento kostel. Jde tedy především o to, aby mohl inkorporující klášter čerpat přebytky, ale aby nebyl narušen chod bohoslužeb a péče o duše. Nejde ale jen o majetek. Klášter obdarovaný inkorporací získává navíc postavení „představeného“, v případě farního kostela postavení faráře. O tom se mluví v komentáři k c. 31 (lateránském) X 3,5 o prebendách: „Dává-li biskup kostel, k němuž nepatří žádný lid, jinému kostelu (ecclesie) in usus proprios, tehdy tento kostel (ecclesia) u něho ustanoví vikáře (vicarium), kterého ustanovuje i odvolává bez biskupa a který nemá žádná práva v darovaném kostele..., ale (obdarovaný) kostel se stává představeným (prelatus) darovaného kostela...“⁴⁰ I vůči farnímu kostelu bude mít obdarovaný institut (ecclesia) postavení představeného (prelatus), v tomto případě tedy faráře. Jen práva týkající se ustanovování duchovního správce (vikáře) jsou jiná. Může sice ustanovit duchovního správce, ale nemůže ho odvolat. Jde tedy o trvalého vikáře – vicarius perpetuus.

---

³⁸ Nam per verba „Concedimus talem ecclesiam tibi in proprios usus“ intendit concedere, quod administrationem habeat ecclesie et quod sibi de temporalibus respondeatur et quo retento bono statu ecclesie superfluos redditus in proprios usus convertat... diocesanus autem episcopus habebit institutionem in hac ecclesia et visitationem et procurationem et breviter omnia spiritualia et omnem jurisdictionem ut hic, supra cum et plantare in ecclesiis (c. 3 X 5,33) nec potest ille, cui data est ecclesia, vendere vel pignorarare possessiones huius ecclesie pro solvendis debitis eius ecclesie, cui donata est, et si qua relinquuntur huic ecclesie, in utilitatem huius ecclesie converti debent.

³⁹ Institutio auctorisabilis, vizitace, ubytování a zaopatření na vizitační cestě.

⁴⁰ Si autem episcopus dat... ecclesiam, que nullum habet populum, alteri ecclesie, si dat eam in proprios usus, tunc ecclesia ponat in ea aliquem vicarium, quem sine episcopo ponet et removebit, qui nihil juris habet in ecclesia donata, infra de his, que fiunt a prelato sine consensu capituli, (c. 8 X 3,10), sed alia ecclesia fingitur prelatus illius ecclesie... sed quicumque fuerit sacerdos, episcopo de spiritualibus predictis, sc. vita sua et aliis respondebit, et tunc, licet possit residuum sibi accipere fructum, tamen servabit ecclesiam in pristino statu, sc. ut sint ibi clerici isti, licet non perpetui, ut consueverunt, nisi expresse concessa sit sic, quod eam sibi appropriet eiectis clericis, infra de dona. Pastoralis (c. 7 X 3,24).

Co zde myslí Inocenc pod dobrým (předešlým) stavem kostela? Dobrý stavební stav nebo krytí hmotných nákladů na provoz? Zdá se, že tím míní udržení stejného počtu duchovních jako před inkorporací. Dále je důležité, že majetek pro provoz kostela (záduší) zůstává inkorporací nedotčen.

Naproti tomu *pleno iure* podle Inocence nezahrnuje užívací právo na kostelní statky. Propůjčení kostela biskupem plným právem neznamena, že by si obdarovaný mohl obrátit majetek kostela *in proprios usus*. To se může stát jen tehdy, když měl dárce v darovaném dostele právo užívání. Předpokládá se, že pokud toto právo měl, chtěl předat při přenesení *in pleno iure* i toto oprávnění.

Spiritualia, která patří vedle *temporalíí* k obsahu *pleno iure* pertinence, spočívají především v právu ustanovování duchovních, a to nejen jako *institutio collativa*, ale i *institutio auctorizabilis*. Klášter se stává jakoby vikářem (*quasi-vicarius*) biskupa, a může tudíž propůjčovat zmocnění k duchovní péči. Může rovněž duchovního propouštět. Biskup se ovšem nevzdává všech svých práv. Ponechává si trestní a soudní pravomoc, jen on uděluje svátosti, které vyžadují biskupské svěcení a (podle mnohých kanonistů) mu zůstává i vizitační právo. Přinejmenším smí vizitace konat spolu s opatem, pokud nebyla jiná praxe při opačné zvyklosti.

Z toho vidíme, že se potvrzuje již výše řečené: předání kostela *quad temporalia* neznamenal ještě pozdější *incorporatio minus plena* a plnoprávné předání (*quad temporalia et spiritualia*) nebylo inkorporací *pleno iure*. Podstata inkorporace spočívala v předání kostela *in usus proprios* obdařeného, který může trvale využívat jeho *beneficium* (s povinností vydržovat případného vikáře).

4.1.3. Učení pozdějších kanonistů

Dílo Inocence IV., jak bylo uvedeno v předešlé části, zůstalo směrodatné po celý středověk. To potvrzují i díla předních kanonistů, jako jsou Hostiensis (Jindřich ze Segusie, + 1271), Johannes Andreae (+ 1348),

Antonius de Butrio (+ 1408) a Franziskus de Zabarellis nazývaný Cardinalis (+ 1417).⁴¹ Jejich díla prakticky jen opakují papeže Inocence: patří-li nějaký kostel klášteru *non pleno iure*, má právo prezentovat duchovního a od něj žádat odpovědnost ze správy temporalíí. Kostel a majetek náleží klášteru. Patří-li kostel klášteru *pleno iure*, klášter vlastní kromě temporalíí i *spiritualia*, tedy smí ustanovovat a propouštět duchovního (existují drobné odchylky v názorech, zda má klášter právo i *na institutio auctorizabilis*). Přitom se biskup nezříká všech svých práv. Propůjčení temporalíí a *spiritualíí* nezahrnuje předání užívacího práva na majetek. K tomu je potřeba předání *in usus proprios* nebo *ad mensam* obdarovaného. Tento nový výraz se objevil na koncilu ve Vienne roku 1311 a ve sbírce dekretů Klementa V. (1305–1314).⁴²

O předání kostela *in usus proprios* se nejvíce dozvíme od významného kanonisty Nikolause de Tudeschis, opata jménem Siculus, nazývaného Panormitanus (+ 1435). Podle něho nemohou mniši vlastní mocí zabírat poddané kostely pro vlastní užitek. K tomu potřebují předání papežem nebo biskupem. Předání do užívání neomezuje stávajícího faráře, ale stane se účinným až po jeho smrti.⁴³ Biskup potřebuje k předání souhlas své kapituly. Předpokladem pro oprávněnost propůjčení je existence odpovídajícího důvodu, např. velká chudoba mnichů. Předání *in usus proprios* znamená propůjčení *in temporalibus et spiritualibus*. Klášter biskupovi prezentuje kněze a biskup jej dosadí jako stálého vikáře.⁴⁴ Právo, které získal klášter v majetkově-právním ohledu, spočívá v tom, že může použít přebytky příjmů pro sebe, a to dvojnásobem: buď obdarovaný institut dá vikáři určitý příjem z výnosu obročí, nebo mu

---

⁴¹ Srov. LINDNER: *op.cit.*, 23 (včetně poznámek pod čarou).

⁴² *Ibid.* 25.

⁴³ PANORMITANUS (Nicolaus de Tudeschis): *Lectura super titulis decretalium*, Basel, 1477. Ke kán. *pastoralis* (19) X 5,33 de *privilegiis*, *Nota secunda: quod concessio ecclesie in proprietatem non prejudicat rectori nunc existenti, sed sortitur effectum suum demum post eius mortem.*

⁴⁴ Tamtéž: ... *quod videtur concessum regimen ecclesie in temporalibus et spiritualibus, tamen conservabunt ecclesiam in statu priscino. Unde si ecclesia erat collegiata, debet illi servari collegium; si solebat institui unus rector, ponent ibi vicarium, ut quia presentabunt clericum episcopo et ipse illum instituet in vicarium perpetuum et sic regimen ecclesie recipiet vicarius ab episcopo.*

přenechá veškerý příjem s výhradou určité částky pro vlastní prospěch.⁴⁵ Je-li kostel zapsán jako součást majetku kláštera v pozemkových knihách a současně mu podléhá pleno iure, nemusí klášter ustanovovat stálého vikáře, ale jen dočasného, kterého může podle libosti odvolat.⁴⁶ Předání pleno iure vysvětluje Panormitanus učením Inocence IV.: Propůjčením plného práva má klášter jakoby biskupská práva (jejich rozsah ale není uveden). Měl-li darující (předávající) předem právo požívat výnosy pro sebe a předal kostel in pleno iure, pak předal i své právo k užívání. Panormitanus dále rozlišuje, zda je v předání pleno iure zahrnut jen kostel, nebo kostel i farníci. V prvním případě má klášter právo jen na institutio collativa, v druhém případě na institutio collativa et auctorisabilis (nezávisle na biskupovi dosazovat a sesazovat duchovního).

4.1.4. Odlišné dekretální glosy a jejich vliv na pozdější doktrínu

Od učení, že příslušnost kostela k nějakému církevnímu institutu mu nedává právo na využití benefícia, se nápadným způsobem odchyluje glosa ordinaria ke sbírce dekretálů Řehoře IX., kterou napsal Bernhard z Parmy (Botone),⁴⁷ který zemřel roku 1263. Odkazuje na dekretále Alexandra III. biskupovi z Worcesteru:⁴⁸ Per hoc patet, quod loquitur de ecclesiis, que sunt monachorum quo ad temporalia, in quibus *possunt monachi sibi omnia appropriare*, reservata honesta sustentatione presbytero, ut hic dicit, multo magis, ubi habent ecclesias quo ad spiritualia et temporalia. Pertinenci temporalíí, pokračuje Bernhard, klášter získává tehdy, když mu kostel předá laik se souhlasem biskupa, když jej postaví na vlastním pozemku, když jej předá biskup pleno iure a nebo když jej předá simpliciter. Z toho plyne, že je klášter oprávněn

---

⁴⁵ Srov. c. de monachis (12) X 3,5.

⁴⁶ Sed ubi ecclesia est connexa mense eorum et pleno iure est subjecta, tunc non tenentur ponere vicarium ibi perpetuum, sed sufficit ponere rectorem temporalem, quem possint ad libitum revocare. C. 19 X 5,33.

⁴⁷ BERNHARDUS de BOTONO PARMENSIS: Decretales D. Gregorii IX., Taurini, 1621.

⁴⁸ MANSI: op.cit., c. De monachis (12) X 3,5.

užívat všechny příjmy kostela (kostel je inkorporován) již tehdy, když mu patří *quad temporalia*. Je ovšem povinen poskytnout přiměřené živobytí knězi. *Pertinence quad temporalia*, která v sobě obsahuje i prezentaci kněze, je zde postavena na roveň pozdější inkorporaci *minus plena*. Protože *pertinence temporalium* vzniká již ze založení kostela, nepotřebuje v tomto případě žádné předání církevním představeným (např. biskupem). Důkaz pro svá tvrzení vidí glosa v uvedeném Dekretale pro *monachis*. Se svými názory je Bernhard dosti osamocen, ale ne na vždy. Další, kdo se blíží učení glosy, je již zmíněný Panormitanus. V zásadě i on trvá na pojetí, že ani vlastnictví *temporalium*, ani *spiritualium*, ani vlastnictví *pleno iure* nějakého kostela nedává církevní právnické osobě nárok na užívání plodů farnosti. K tomu by bylo potřeba předání kostela *in usus proprios*. Přitom uznává, že vlastnictví *temporalium* v sobě zahrnuje právo na užívání v případě bídy řeholníků a když jim papež nebo biskup předá kostel *quad temporalia*.⁴⁹ Tak píše v komentáři ke kánonu *De monachis* na místě, kde se pojednává o různých vlastnických vztazích klášterních kostelů. S ohledem na účel, který sleduje předání kostela *quoad temporalia* klášteru, totiž odstranění hospodářské bídy, je nutno se domnívat, že v sobě zahrnuje právo na užívání. Tím byl prakticky učiněn krok k tomu, aby předání kostela *quoad temporalia* bylo postaveno na roveň předání *in usus obdarovaného*. Nemůžeme ale přehlédnout jedno důležité omezení, které vyplývá z díla Panormitana: *pertinence temporalium* v uvedeném smyslu je opodstatněna pouze přenesením ze strany církevního představeného (u biskupa se souhlasem jeho kapituly – *ad validitatem*).⁵⁰ Vidíme stejné podmínky jako pro předání *in usus proprios*. Ze založení kostela vznikají jen práva *patronátní*, ale ne *užívací*. V tomto se Panormitanus přímo rozchází s Bernhardovou glosou. Stejně tak popírá, že by darování kostela laikem se souhlasem biskupa způsobilo více než *patronátní* právo. To jediné totiž laik vlastní a svolení (potvrzení) biskupa k darování nic nepřidá. A tak pro Panormitana zůstává jediným

---

⁴⁹ „Propter religiosorum inopiam quandoque papa vel episcopus concedit eis ecclesiam *quoad temporalia* et talis concessio intelligitur, ut possint percipere redditus et convertere in utilitatem propriam... vide textum in c. *Pastoralis* (c. 19 X 5,33).“

⁵⁰ *Srov. De monachis* (12) X 3,5.

způsobem vzniku inkorporace (neboli využití temporalíí ad usus proprios) přenesení kostela církevním představeným.

4.2. Inkorporace a právo duchovní správy

Papež Inocenc IV., který měl na pozdější kanonistiku největší vliv, se dívá na klášter jako na faráře (prelatus) kostela, předaného in usus proprios.⁵¹ To mu připisují i jiní autoři, jako je Hostiensis a Antonius de Butrio. Všichni tím chtějí zřejmě vyjádřit, že obdarovaný ústav získává inkorporací postavení faráře nejen co se týká temporalíí, ale i duchovní správy. Zřetelněji se vyjadřuje Panormitanus, který, odvolávaje se na učitele (doctores) a zvláště na Inocence, vysvětluje: Předání kostela in usus proprios znamená propůjčení správy (regimen) in temporalibus et spiritualibus nad kostelem. Pod duchovními záležitostmi si představuje zajisté duchovní správu, a ne právo biskupské jurisdikce (ta náleží obdarovanému pouze v případě pleno iure pertinence).

Více se dozvíme ze sbírky dekretů Řehoře IX. V kán. Extirpandae⁵² Inocenc III. (1215) důrazně připomíná farářům povinnost spravovat své kostely osobně a ne pomocí zástupců. Ustanovení vikářů připouští jenom u těch kostelů, které jsou spojeny s nějakou hodností nebo prebendou, protože jejich nositel musí sloužit v katedrále a nemůže se zdržovat v místě kostela. Jeho vikář musí být ale stálý. V kán. Exposuisti⁵³ uvádí Honorius III. (1225) rozhodnutí, že příjmy z chudých prebend mohou být zmnoženy spojením s kostely, pokud to vyžaduje situace nebo nezpochybnitelný prospěch. Právní věda pak brzy řešila otázku, v čích rukách spočívá v takto spojených (unio) kostelech duchovní správa, jinými slovy kdo je farářem.

---

⁵¹ „...alia ecclesia fingitur prelatatus illius ecclesie...“ Viz kapitulu „Učení Inocence IV. o inkorporaci“.

⁵² BERNHARDUS de BOTONO PARMENSIS: op.cit., 30 X 3,5.

⁵³ Ibid. 33 X 3,5.

Glosa k dekretům Bernharda de Botone⁵⁴ se domnívá, že farářem je majitel prebendy (kanovník) a kněží pověřeni duchovní správou působí jen jako jeho zástupci. Pouze v případech, kdy kanovník dostává z připojeného (unio) kostela jen roční poplatek a jinak s farností nemá nic společného, lze duchovního správce nazývat farářem, i když by mu spíše náležel titul vikáře.

Henricus de Segusio (známý spíše jako kardinál Hostiensis)⁵⁵ rozlišuje, zda je kostel předán celé kapitule in usus proprios, nebo zda je předán jednotlivému kanovníkovi. V prvním případě přechází péče o duše na celé společenství (kapitulu), v druhém případě je kanovník vlastním farářem a péči o duše má zajišťovat on spolu s vikářem. Pokud kanovník pobírá pouze pensii, patří titul faráře jen duchovnímu ustanovenému při kostele. Inocenc IV. je dosti stručný.⁵⁶ S určitostí přiznává majiteli prebendy péči o duše, ale neříká nic o tom, jak se tato péče rozděluje mezi ním a jeho vikářem.

Ve 14. století byla zavedena terminologie, která se později stala běžně užívanou. Kanonisté Paulus de Liazariis (+ 1356) a Johannes de Lignano (+ 1383) řešili otázku, kdo má v kostele prebendou spojeném (unio) s nějakým kanovníkem péči o kajícíky (cura fori poenitentialis).⁵⁷ Rozlišují cura in habitu a cura in actu. Tedy kanovník je farářem habituálním a jeho vikář farářem aktuálním. Přitom zmínění kanonisté nerozlišují spojení (unio), které přenáší pouze právo k užívání majetku obročí, a unio, které přenáší užívání majetku i péči o duše. Oprávněnost k péči o duše vyplývá podle nich z jakékoliv anexe farního kostela kanovníkem. Kanonisté pozdější doby proti tomuto pojetí nevznesli žádné

---

⁵⁴ Ibid. Glosa ke kán. Exposuisti (33) X 3,5.

⁵⁵ Srov. SEGUSIO Henricus de (HOSTIENSIS cardinal): Summa aurea, Venedig, 1674 (dotisk). Jeho glosa ke kán. Exposuisti (33) X 3,5.

⁵⁶ Ke kán. Extirpandae (30) X 3,5 de prebendis: ...licet talis prebendarius habeat in ecclesia sibi subjecta vicarium, sepe tamen et ipse prebendarius habet curam aliquam laxiorem, quia non tantum super vicarium, ut possit eum excommunicare, visitare, interdicere et alia huiusmodi facere, et aliquando minus laxam, quia super vicarium tantum vel in certis casibus tantum et hec omnia ad curam pertinent animarum.

⁵⁷ Srov. LINDNER: op.cit., 37.

námitky. Antonius de Butrio⁵⁸ rozlišuje mezi duchovní péčí kanovníka (cura quoad habitum) a vikáře (cura quoad exercitium). Ta je asi shodná s péčí in actu. Franciscus de Zabarellis řeší otázku, jak je to s péčí o duše v případě, že kanovník nemá kněžské svěcení. Řešení je podle něho prosté: Kanovník není představeným (prelatus) quoad exercitium, ale in habitu.⁵⁹

Všechna dosavadní řešení ovšem mluví o spojení farnosti s prebendou, jejíž držitel je fyzickou osobou (kanovníkem). Proto nečiní žádný problém nazývat ho farářem habituálním, neboť může bez problémů přejít od habitu k actu (např. v době neexistence vikáře). Jak tomu ale je v případě inkorporace kláštera nebo jiné sborové právnické osobě, tvořené více členy? Středověk i doba pozdější nepovažovala za faráře klášter (nadaci apod.), ale toho, kdo stál v čele – opata, probošta, převora, děkana... Ten byl považován za *presidens mensae religiosae vel loci religiosi*, jemuž byla fara inkorporována. To, co se učilo o postavení kanovníka vůči inkorporovanému kostelu, mohlo být s klidem použito i na představeného inkorporující instituce. Nezapomeňme také, že od 13. století vzniká postavení habituálního faráře ve všech případech předáním in usus proprios (zatím se tedy nerozlišovala inkorporace minus pleno iure, při které klášter nefiguroval jako habituální farář a inkorporace pleno iure, kde se klášter habituálním farářem stal).

4.3. Vikáři inkorporovaných kostelů

Vikář, který na místě faráře inkorporovaného kostela vykonává duchovní péči, je buď stálý (vicarius perpetuus), nebo dočasný (vicarius temporalis). Ten první je ustanovován na základě prezentace od kláštera biskupem a pouze biskup ho také může odvolat. Stálého vikáře je nutno ustanovit tehdy, když byl kostel předán jen in usus proprios, a nikoliv

---

⁵⁸ ANTONIUS de BUTRIO: Commentaria in quinque libros decretalium, Venedig, 1503. Komentář ke kán. Exposuisti (33) X 3,5.

⁵⁹ ZABARELLIS Franciscus de: Lectura super quinque libris decretalium, Lyon, 1517. Ke kán. Exposuisti: Septimo quero, quis habebit curam prebende annexae.

také pleno iure. Odvolatelný vikář připadá v úvahu, když klášter dostal kostel in usus proprios a zároveň pleno iure od církevního představeného. Předání pleno iure opravňuje klášter vikáře nejen prezentovat, ale i ustanovit a odvolat. Opat tu v tomto případě působí jako biskupský vikář (vicarius episcopi).

4.4. Druhy inkorporace

Ve středověku se ještě neuzívá výrazů inkorporace pleno iure a minus pleno iure. Místo toho zná středověké kanonické právo převedení kostela in usus proprios nějakému klášteru nebo jiné církevní právnické osobě. Toto zahrnuje právo využívat farní beneficium a také právo na institutio collativa nebo alespoň na prezentaci duchovního ke svěřenému kostelu. Ten je nazýván vikářem; ustanovuje a odvolává ho biskup a vyžaduje se, aby byl ustanoven nastálo.

Druhý typ inkorporace⁶⁰ zahrnuje kromě využívání obročí také právo na dosazování vikáře, odvolatelného opatem dle libosti.

Propůjčení farního úřadu není spojeno jen s druhým způsobem inkorporace, ale už samotným předáním in usus proprios se obdarovaný institut stává farářem.⁶¹

Podobně se ve středověkém právu nemluví ani o inkorporaci plenissimo iure, i když ji zná. Jedná se o převedení kostela in usus proprios et pleno iure exemtnímu klášteru takovým způsobem, že i farníci jsou uvolněni z diecézního svazku. Udělení exempce náleží samozřejmě jen papeži.⁶² Již Huguccio, který o inkorporaci ještě nemluví, učil, že je-li klášter papežským privilegiem vyňat z diecézního svazku, je spolu s ním vyňat i

---

⁶⁰ Vzniká předáním kostela in usus proprios a pleno iure od církevního představeného (biskupa, papeže).

⁶¹ V případě pouhého předání in usus proprios farářem habituálním; přidá-li se pertinence pleno iure, mnozí kanonisté považují dokonce klášter za faráře aktuálního a vikář je jen výpomocný kněz.

⁶² Tak již HOSTIENSIS v komentáři kánonu De monachis (12) X 3,5 § eam providentiam: Et sic intellige... pleno iure duobus modis accipitur. Uno modo ex concessione episcopi et sic locum habet etiam, quod hic et similibus dicitur. Alio modo ex concessione papali et exemptione et tunc non habet se intromittere episcopus de locis exemptis vel his, que ibidem committuntur...

kostel, který od diecézního biskupa získal (nebo ještě v budoucnu získá). Opat pak má nad ním a jeho duchovními plnou jurisdikci. Tu ale nemá z biskupského darování, ale ex privilegio apostolici.

Podobně i Hostiensis rozlišuje předání kostela biskupem exemptnímu klášteru a předání kostela papežem. Pouze ve druhém případě nemá diecézní biskup nad kostely žádnou pravomoc; v prvním případě mu zůstanou vyhrazena různá práva (udělovat řády, světit oltáře) a jurisdikce soudní, vizitační (přinejmenším kumulativně s opatem). Těchto svých práv se biskup nemůže vzdát.

Johannes Andrae naznačuje, že při pertinenci kostela pleno iure je biskup z ustanovování a odvolávání jakožto i z dohledu vyloučen, ale pouze v případě, kdy je z biskupské pravomoci vyňat i lid farnosti.⁶³ V opačném případě má klášter právo prezentační a duchovní dostává pověření k péči o duše od biskupa, kterému se z ní také zodpovídá.

Antonius de Butrio rozlišuje kostely darované exemptním klášterům na farní a kostely bez farníků. Jenom když jde o kostel bez farníků může se biskup při předávání vzdát všech svých práv, u farních kostelů nebude lid biskupským darováním vyňat.

4.5. Učení o inkorporaci od Tridentského koncilu do 19. století

Tridentský koncil zakázal biskupům nově inkorporovat bez indultu nebo privilegia apoštolského stolce.

Od 17. století se v kanonickém právu začíná prosazovat pojem *incorporatio* a *incorporare*. Kromě toho zdomácňují i výrazy *unio* a *unire*, a to dokonce ještě častěji než *incorporatio*. Dosud běžně užívaný výraz *cedere in usus proprios* upadl v zapomnění. Ovšem změna pojmosloví nepřinesla prakticky žádnou změnu v pohledu na podstatu inkorporace.

---

⁶³ Komentář ke kán. Cum et plantare (3) X 5,33 n. 4: ex vi huius littere sequitur secundum Hostiensem, quod ubicumque ad ecclesias vacantes religiosi presentant episcopis, ille ecclesie ad illos non pertinent pleno iure. sed dic, quod interdum ecclesia spectat ad religiosos pleno iure intantum, quod ibi ad regendam ecclesiam rectorem presentari episcopo, ut ab ipso recipiat curam populi et de illa cura tantum tenebitur episcopo respondere.

Stále jde o právo na využívání přebytků inkorporovaného kostela při zajištění kongrua duchovnímu.

Potridentské kanonické právo rozlišuje tři druhy inkorporace (unie):

1. incorporatio non pleno iure⁶⁴ neboli incorporatio quoad temporalia,
2. incorporatio pleno iure neboli incorporatio quoad temporalia et spiritualia,
3. incorporatio plenissimo iure.

Incorporatio quoad temporalia

Tento druh inkorporace odpovídá středověkému předání kostela in usus proprios. Zahrnuje právo k využívání farního obročí a právo na prezentaci duchovního správce. Někteří kanonisté jako Paul Laymann⁶⁵ (+ 1634), Pirhing⁶⁶ (+ 1679) a Schmalzgrueber⁶⁷ (+ 1735) ale učili, že incorporatio non pleno iure v sobě nezahrnuje prezentační právo. To by jim muselo být zvlášť uděleno. Tento názor se ale neprosadil. Významní učitelé práva, jako byli Engel⁶⁸ (+ 1674), Reiffenstuel⁶⁹ (+ 1703) a Kreittmayr⁷⁰, prohlašují, že k podstatě inkorporace patří obdarovanému klášteru také patronátní právo. Van Espen⁷¹ (+ 1728), který tento názor rovněž sdílí, k tomu podává odůvodnění: inkorporované kostely patří mnichům a kanovníkům a jsou jejich vlastnictvím. Jim náleží i starost o to, aby jejich kostely duchovně neutrpěly škodu. Proto mají ve svých kostelech ustanovovat kněze, tj. prezentovat je biskupovi.

Bylo vždy obecně rozšířeným učením i praxí, že kláštery přenesením kostela získávají i právo na prezentaci vikářů.

---

⁶⁴ Často se také používá výraz *minus pleno iure*.

⁶⁵ LAYMANN Paulus: Quaestiones canonicae de praelatorum ecclesiasticorum electione, institutione et potestate, Mainz, 1709.

⁶⁶ PIRHING Ernicus: Jus canonicum in V libros decretalium distributum, tom I., Dilligen, 1674, tom. III. 1676.

⁶⁷ SCHMALZGRUEBER Franciscus: Jus ecclesiasticum universum, Ingolstadt et Dilligen, 1717/1727.

⁶⁸ ENGEL Ludovicus: Collegium universi juris canonici, Salzburg, 1726.

⁶⁹ REIFFENSTUEL Anacletus: Jus canonicum universum, tom. I. Venedig, 1704; tom. III. Venedig, 1709.

⁷⁰ KREITTMAYR Wiguläus Xaver Alois: Anmerkungen über den Codicem Maximilianeum Bavaricum civilem, Frankfurt/Main, ca. 1780.

⁷¹ ESPEN Zeger Bernardus van: Dissertatio canonica de pristinis altarum et ecclesiarum incorporationibus et donationibus, Leodii, 1716. C. 3 § 1.

Incorporatio quoad temporalia et spiritualia

Druhý způsob inkorporace zahrnoval propůjčení nejen majetku (obročí), ale také spiritualií. Pod spirituáliemi rozuměl středověk jurisdikční oprávnění biskupa nad kostelem a jeho duchovními, především právo ustanovovací a propouštěcí. Zpočátku stejně smýšlejí i kanonisté potridentské doby. Paul Laymann rozlišuje *incorporatio quoad materialia et spiritualia* na *pleno iure* a *plenissimo iure*.⁷² Inkorporace *plenissimo iure* nastává, když nejen kostel a jeho duchovní, ale i farníci jsou vyjmuti z jurisdikce biskupa a podléhají klášteru. V tomto případě získává opat jakoby biskupskou moc a může bez závislosti na biskupovi ustanovovat, odvolávat a vizitovat farnost. *Pleno iure* je kostel inkorporován, když farníci zůstávají pod jurisdikcí biskupa. V tomto případě, píše Laymann, může opat (pokud nic dalšího neříká inkorporační listina nebo nepamětný obyčej) dosadit na inkorporovanou faru jednoho ze svých duchovních se souhlasem a po předchozím přezkoušení diecézního biskupa. Stejně smýšlí i další významný kanonista 17. století Pirhing.⁷³ Mezitím se ale dostala do popředí jiná definice inkorporace spiritualií, která postupně převládla nad dosavadním středověkým pojetím: *spiritualia* jako duchovní péče o farnost. Tak např. Axel de Seny⁷⁴ ve svém kompendiu veškerého kanonického práva (1630). Podobně i Pirhing, který, když mluví o inkorporaci s kapitulami, slovo *spiritualia* užívá ve smyslu duchovní péče: kapituly mají v rukou duchovní péči a

---

⁷² *Quaestiones canonicae*, qu. 206-209.

⁷³ *Hinc colligitur, quod in ecclesiis et beneficiis, quae pleno iure religiosi incorporata non sunt, institutio et destitutio presbyterorum seu vicariorum non ad ipsos, sed ad episcopum pertinet... Si ecclesia parochialis plenissimo iure incorporata sit monasterio aut capitulo cathedrali ita, ut etiam populus quoad spiritualia sit monasterio subjectus, potest abbas monasterii aut capitulum presbyteros aut vicarios in ecclesia unita instituere et destituere independenter ab episcopo loci...*

V případě inkorporace spiritualií, když ale farníci nejsou opatovi podřízeni:

...monasterium idoneum vicarium episcopo praesentare debet ab eo ipso examinandum et instituendum in ecclesia unita. PIRHING: op.cit., l. 3 tit. 5 n. 215-218.

⁷⁴ AXEL de Seny Joannes Honorius van: *Totius juris canonici compendium*, Editio tertia, Köln, 1656, l. 3 tit. 5 p. 4 n. 60 *...quandoque ecclesia unitur capitulo aut congregationi... vel eorum mensis pleno iure quoad temporalia et spiritualia et, si sit parochiales, tunc cura spectat ad collegium simul collectum, non ad singulos...*

nejsou povinny ustanovovat u inkorporovaných kostelů stálé vikáře (stačí i odvolatelní, i když stálí mají mít přednost).⁷⁵

Dalším velkým kanonistou, který naplno razí nový obsah pojmu spiritualií, je Ludvík Engel. Podle něho jsou pleno iure inkorporující kláštery nejen oprávněny pobírat hmotné požitky z farnosti, ale také přebírají duchovní péči nad farností.⁷⁶ Tedy ne právo na ustanovení a odvolání duchovního, ale cura animarum tvoří obsah spiritualií. Přitom Engel dobře zná dřívější pojem spiritualií, ale mluví o nich jako o privilegiích (exempce, ustanovování duchovních, vizitace, trestní pravomoc atd.), která mohou být více či méně připojená k právu na duchovní péči, tj. k postavení faráře. Mluví také o právu prelátů ustanovovat na jim plně inkorporované fary odvolatelné vikáře. V tomto případě nenáleží biskupovi ani ustanovení, ani investitura, ale nejvýše institutio auctorizabilis nebo aprobace pro duchovní péči.

Engela v tomto bodě následují všichni důležití církevní právníci pozdější doby. Slavný Anaklet Reiffenstuel přebral Engelovo učení doslova; stejný význam spiritualií definují i Franz Schmalzgrueber⁷⁷ a Vitus Pichler.⁷⁸ Uznávaný kanonista Georg Christoph Neller⁷⁹ (+ 1783) zastává názor, že o incorporatio pleno iure jde vždy, když jde o to přenést i duchovní péči, nebo ji přijmout z rukou biskupa anebo když je obdarovaný klášter výslovně jmenován skutečným a vlastním pastýřem. Na základě inkorporace quoad temporalia et spiritualia simul se stává opat nejen

---

⁷⁵ Srov. AXEL: op.cit., 1 tit. 28 n. 7; 1. 3 tit. 37 n. 1.

⁷⁶ ENGEL: op.cit., 1. 3 tit. 37 n. 11: Pleno jure dicuntur unitae seu incorporatee parochiae quando praeter jus percipiendi temporales redditus etiam administratio spiritualium, sc. cura animarum in monasterium translatum est, atque in tali parochia rector principalis censetur esse abbas monasterii, isque potestatem habet vicarium aliquem curam exercentem exponendi c. 1 C 16 q 2.

⁷⁷ 1. 3 tit. 5 n. 191-194; 1. 1 tit. 28 n. 5; 1. 3 tit. 37 n. 5: Potest... ecclesia parochialis uniri monasterio tripliciter. 1. Quoad temporalia tantum, ut redditus illius percipiat. 2. etiam quoad spiritualia seu pleno jure, ut cura animarum translata sit in monasterium...

⁷⁸ PICHLER Vitus: Summa jurisprudentiae sacrae universa, Augsburg, 1733, 1. 3 tit. 37 n. 2: ...permissum est regularibus, si ecclesiae parochiales eorum monasteriis pleno jure incorporatee sint, h. e. ita ut praelatus regularis non tantum decima et fructus talium ecclesiarum percipiat, sed etiam principalis rector et parochus sit, exponere religiosum de suo gremio, examinandum ab episcopo ac per eum curam animarum exercere.

⁷⁹ NELLER Georgius Christianus: De juribus parochi primitivi ex jure communi et statutaris Trevirensi confecta, Trier 1752.

farářem prvotním (*primitivus*), ale také vlastním (*proprius*), skutečným (*verus*) a aktuálním. Neller používá taktéž označení *incorporatio cum cura et temporalibus a incorporatio obventionum et curae simul*.⁸⁰

Bavorský právník Kreittmayr také učí nové chápání spiritualií: inkorporace minus plena znamená, že z benefícia jsou inkorporovány pouze materialia (desátky a jiné příjmy); inkorporace plena zahrnuje i spiritualia, totiž duchovní péči a poskytování svátostí, a konečně inkorporace plenissimo iure se týká nejen shora uvedeného, ale i jakoby biskupské jurisdikce (*quasi episcopalis*).⁸¹

Závěrem můžeme tedy tvrdit, že v průběhu 17. století došlo natrvalo k posunu definování inkorporace, zvláště co se týká pojmu spiritualií. Spiritualia již neznamenaají jakoby biskupská práva (jurisdikci) nad kostelem a jeho duchovním (jako tomu bylo po celý středověk), ale zahrnují právo inkorporujícího na duchovní správu a na postavení faráře vůči inkorporované farnosti.

4.5.1. Habituální farář

Spolu se změnou chápání spiritualií se také nutně musel změnit pohled na duchovní péči v inkorporovaných farnostech. Ve středověku zakládala inkorporace (neboli předání kostela *in usus proprios*) automaticky nárok na duchovní péči, a to alespoň *in habitu*. Pokud si inkorporující dělal nárok i na *cura actualis*, musel prokázat, že došlo i k inkorporaci spiritualií.

Když nastoupil nový výklad spiritualií, opat kláštera obdařeného inkorporací *pleno iure* se stal ve farnosti hlavním představeným (*rector principalis*) s právem ustanovit vikáře ke konání duchovní péče. Engel rozlišuje ale mezi vikářem stálým a odvolatelným.⁸²

---

⁸⁰ Ibid. § XXIV. XXXVII.

⁸¹ KREITTMAYR: *op.cit.*, T. 5 c. 19 § 31.

⁸² ENGEL: *op.cit.*, l. 3 tit. 37 n. 20: *Resp. distinguendum esse inter vicarios perpetuos et temporales; nam in vicarios pepetuos censetur tota cura translata, adeo ut rector loci principalis in dictam curam se ingerere audiendo ibidem confessiones aliave sacramenta administrando non possit. In vicarium temporalem seu ad nutum amovibilem*

Krok vpřed udělal Vitus Pichler. Ten již plně zastává nový obsah spiritualií. Proto při inkorporaci quoad temporalia tantum inkorporujícímu nepřísluší duchovní správa vůbec, a to ani in habitu. Duchovní ustanovený u takového kostela vykonává cura animarum vlastním jménem. Teprve inkorporací quoad temporalia et spiritualia se představení obdarovaných klášterů stávají beneficiáty – hlavními faráři inkorporovaných farností. Mohou biskupovi prezentovat stálého nebo odvolatelného vikáře. Je-li vikář stálý, pak celá duchovní správa spočívá v jeho rukou a představený obdarovaného kláštera se do ní nesmí vměšovat. Patří mu totiž jen in habitu, stálému vikáři in actu. Je-li ovšem ustanoven odvolatelný vikář, potom si představený vyhrazuje i curam actualem.⁸³

Van Espen⁸⁴ (+ 1728) znamená průlom do dosavadního učení o duchovní správě inkorporovaných farností. Zastává názor, že stálí vikáři u ne plně inkorporovaných kostelů vykonávají péči o duše vlastním jménem (a nikoliv iure delegato). Proto jim vlastně ani nepřísluší titul vikáře, ale jsou to de facto faráři. Podobně i představení obdařených klášterů jsou faráři jen podle jména, protože je jim upřena jakákoliv činnost v duchovní péči. Espen je nazývá pastores primitivi,⁸⁵ kteří nemají duchovní péči ani in habitu. Z toho důvodu mohou mít i ženské a laické řehole práva jako pastores primitivi, protože se vztahují jen na temporalia.

Můžeme to tedy shrnout takto: inkorporace quoad temporalia tantum nezakládá inkorporujícímu právo na duchovní správu a ustanovený vikář je vlastně skutečným farářem, a to i v případě, že je možné ho odvolat.

Franz Xaver Zech⁸⁶ (+ 1768) přichází s nám blízkou myšlenkou, že farní úřad v případě pleno iure inkorporace přechází na klášter jako na

---

tantummodo exercitium curae transfertur et ipsa cura adhuc penes rectorem loci principalem resident et, si per eum exercentur, intelligitur vicarius tantisper revocatus.

⁸³ Srovnej LINDNER: op.cit., 58.

ESPEN Zeger Bernardus van: Jus ecclesiasticum universum. Opera canonica, Partes 1–3, Lovanii, 1759. P. 2 tit. 34 c. 1 (de origine pastorum primitivorum, vicariorum perpetuorum).

⁸⁵ Snad proto, že kdysi měli právo na duchovní péči, ale natrvalo se jí vzdali ve prospěch stálých vikářů.

⁸⁶ ZECH Franciscus: De jure rerum ecclesiasticarum ad Germaniae cathol. principia et usum, II. volumen, Ingolstadt–München, 1762.

právníckou osobu. Potom klášter (jako právnícká osoba) je vlastním pastýřem, i když pouze in habitu. Dosud totiž převládalo mínění, že farářem inkorporovaného kostela je opat osobně (nazývaný parochus actualis) a ten se nechá zastupovat jiným duchovním (vikářem). Habituálním farářem byl opat v případě inkorporace quoad temporalia tantum. Počínaje Franzem Zechem je habituální farář pouze právnícká osoba kláštera při inkorporaci pleno iure.

4.5.2. Stálost a odvolatelnost vikářů

Jedna z mála věcí, kterých si u inkorporovaných far všímá tridentský koncil, je ustanovování vikářů. Podle středověkého práva musel být vikář inkorporovaného farního kostela vždy stálý. Inkorporace tehdy nezahrnovala nutně i spiritualia, chápaná jako biskupská oprávnění. V případě inkorporace (pertinence) pleno iure mohl být ustanoven i odvolatelný vikář (na klášter přešlo i biskupské právo ustanovovat a odvolávat duchovního).

Mnozí papežové pozdního středověku udělovali štědře klášterům privilegia ustanovovat při kláštorech jim inkorporovaných odvolatelné vikáře nebo je brát z řad vlastních řeholníků. To vlastně znamená, že převedli kostely do pertinence pleno iure ve středověkém smyslu. To sice přineslo klášterům značné hospodářské výhody, ale často i nedostatky v pastorační péči. Proto Tridentinum rozhodlo, že se ordináři mají postarat o to, aby byly inkorporované farnosti opatřeny vhodnými vikáři, kteří podle uvážení ordinariátu mohou být i stálí.⁸⁷ Odvolatelnost vikářů tím tedy nebyla zcela odstraněna. V podstatě záleželo na libovůli biskupů. Papež Pius V. dal ve své konstituci *Ad exequendum* z roku 1567 žebravým mnichům právo brát odvolatelné vikáře pro své inkorporované kostely z vlastních řad.⁸⁸ Proti tomuto privilegiu byli biskupové bezmocní.

---

⁸⁷ Sess. 7 c. 7 de ref.

⁸⁸ Magnum Bullarium Romanum Tomus II, Luxemburg, 1742. 259 § 5: Et si dictae parochiales unitae erunt monasteriis regularium mendicantium, (vicarii) possint a superioribus dictorum monasteriorum nominari ex ipsis mendicantibus. quos si

Řehoř XIII. sice privilegium svého předchůdce odvolal,⁸⁹ ale teorie i praxe se dále držely Pia V. Tak Barbosa⁹⁰ uvádí jako první výjimku od tridentské normy (že biskup může nařídít stálost vikáře) případ, kdy klášter ustanovuje za vikáře na základě Piova privilegia své vlastní členy. Další výjimky ve prospěch odvolatelných vikářů podle něho nastávají v případech, kdy byla inkorporace provedena na základě papežem schválené smlouvy, ve které byla neodvolatelnost vikářů zanesena, a dále když byli od nepaměti bez námitek biskupů ustanovováni odvolatelní vikáři. Odůvodňuje to tím, že obecná norma Tridentina neruší dřívější privilegia, a dále tím, že ponechání odvolatelných vikářů zabrání nepokojům a sporům.

Podobné výjimky uznávali i další kanonisté. Tak například Kreittmayr⁹¹ říká: Když bylo odedávna ve zvyku ustanovovat pouze dočasné (temporales) vikáře nebo řádové, musí to tak ordinář (podle buly Pia V.) ponechat i v budoucnu, zvláště když inkorporační listina mluví o vikáři dočasném. Biskupové nechtějí trpět žádné řeholníky na farách a říkají: Ryba patří do vody a řeholník do kláštera. Zároveň na místech, kde byli v minulosti ustanovováni sami řeholníci, si ani kláštery nechtějí vnutit světské kněze a odvolávají se jednak na své observance, jednak na bulu Pia V.

Naproti tomu Neller⁹² žádnou výjimku nepřipouští a ustanovení odvolatelného vikáře ponechává zcela na biskupovi, a to u všech typů inkorporace. Když biskup nic bližšího neurčí, zůstává v platnosti staré učení o inkorporaci: u inkorporace non pleno iure se vyžaduje stálý vikář

---

ordinarii praevis examine per se aut eorum vicarios faciendo idoneos ad curam animarum exercendam invenerit et ita pro idoneis approbaverint, teneantur in vicarios ad nutum tamen superiorum suorum amovibiles deputare. Idemque etiam servetur in regularibus manachis tantum, dummodo in ea parochiali, in qua unus ex monachis fuerit servata forma praedicta vicarius deputatus, habitent cum eo saltem quatuor alii ex dictis monachis.

⁸⁹ Ibid. II 397; Tentýž papež měl údajně Piovu konstituci ústně znovu potvrdit. Srov. LINDNER: op.cit., 68, poznámka pod čarou č. 4.

⁹⁰ BARBOSA Augustinus: De officio et potestate episcopi, Lyon, 1698, p. 3 alleg. 72 n. 190.

⁹¹ KREITTMAYR: op.cit., T. 5 c. 19 § 31 n. 8.

⁹² De jur. par. primit. c. 2 § IV.

vždy (a je považován za vlastního faráře); u inkorporace pleno iure má klášter právo na odvolatelného vikáře.

S tímto souhlasí i Engel, který se odvolává na Tridentský koncil.⁹³ Odůvodňuje to ovšem ne středověkým obsahem spiritualií jako Neller, ale postavením kláštera vůči inkorporované farnosti. Klášter se plnou inkorporací stává rector principalis, a dokud tento klášter existuje, fara se vlastně neuprazdňuje. Pro vlastní ustanovování nezbyvá prostor. Ustanovení vikáře je vlastně jen provizorní administrací, provisio aliqua administratoria nebo institutio simplex ad nutum revocabilis. Odvolatelný vikář nepřijímá plnou moc od biskupa, ale od faráře, který ho ustanovuje stejně jako pomocného kněze. Od biskupa má pouze aprobaci.

Je však nutno si položit otázku: poskytuje-li plná inkorporace svou povahou právo na odvolatelného vikáře, protože dává obdarovanému postavení faráře, nemění se druh inkorporace nutně na minus plena v případě, že biskup nařídí ustanovení stálých vikářů? Jestliže ne, pak neexistuje žádná vnitřní souvislost mezi plnou inkorporací a odvolatelností vikářů. Odvolatelnost by v tomto případě závisela jen na vůli církevní vrchnosti. Potridentská kononistika tuto otázku neřeší. Když se ale mluví o ustanovování *také* stálých vikářů na inkorporovaných farách a přitom se nerozlišuje, o jaký druh inkorporace jde, znamená to, že nařízení ustanovení stálého vikáře nemá za následek změnu typu inkorporace. Reifenstuel⁹⁴ píše: U plně inkorporovaných kostelů náleží ustanovování výlučně představenému kláštera a ten může ustanovit *také* nestálého vikáře. Slovem „*také*“ naznačuje, že i v plně inkorporovaném kostele může být ustanoven stálý vikář, aniž by se měnil typ inkorporace. Další autoři to pak považují za samozřejmost.⁹⁵

---

⁹³ I. 3 tit. 37 n. 14: Právo ustanovovat vždy odvolatelné vikáře je vyhrazeno prelátům v případě plné inkorporace tam, „ubi episcopus non habet institutionem vel investituram, sed ad summum tantum institutionem autorizabilem sive approbationem quoad curam animarum juxta Trid. sess. 23 c. 15 et sess. 25 de reg. c. 11, nisi et haec ipsa approbatio vi privilegii aut praescriptionis ad inferiores praelatos pertineat.“

⁹⁴ REIFENSTUEL: op.cit., I. 3 tit. 37 n. 8.

⁹⁵ Např. SCHMALZGRUEBER: op.cit., I. 3 tit. 5 n. 195 nebo PICHLER: op.cit., I. 3 tit. 5 n. 27.

4.5.3. Právo klášterů na ustanovování řeholních farních vikářů

Další praktickou otázkou pro postridentské kanonisty bylo obsazování inkorporovaných far řeholními vikáři. Vedly se o to dlouhé spory. Převládající názor lze shrnout asi takto: Kláštery, jimž byly pleno iure inkorporovány farní kostely, je mohou obsadit svými řeholníky. Biskup musí napřed vyzkoušet jejich způsobilost a zmocnit je k výkonu duchovní péče. Hlavním argumentem je výše zmíněná konstituce Pia V. Ad exequendum z roku 1567.

Podobně píše Laymann⁹⁶ s jedinou výjimkou. Tam, kde je v zakládací listině vyhrazeno ustanovení světského kněze nebo kde to bylo nepamětným zvykem, je třeba se tím řídit.

Také Pirhing⁹⁷ je stejného názoru. Podle něj sice dříve nebylo údajně zvykem, aby (kromě případu nouze) mniši sami vykonávali duchovní správu a biskup ustanovoval světské kněze. Ovšem podle nového práva neexistuje žádná překážka, která by opatům a řeholním představeným po přezkoušení a připuštění biskupem bránila ustanovit u pleno iure inkorporovaného kostela řeholního vikáře, kromě případu, kdy by to bylo vyžadováno inkorporační listinou nebo obyčejem.

Engel dává opatu možnost ustanovit na inkorporovanou faru buď kněze řeholního nebo světského, pokud však inkorporační listina nedává přednost správci světskému. Může to ale být jen tam, kde byli vždy jako vikáři ustanovováni řeholníci.⁹⁸

---

⁹⁶ LAYMANN: op.cit., quaestio 206 Resp. I.

⁹⁷ PIRHING: op.cit., l. 3 tit. 5 n. 218.

⁹⁸ ENGEL: op.cit., l. 3 tit. 37 n. 1 a l. 3 tit. 37 n. 11: Porro in parochiis pleno iure incorporatis potest abbas exponere vicarium tam regularem quam saecularem... etiam absque investitura et ita temporalem ad nutum seu voluntatem praelati amovibilem... Licet vero in Concil. Trid. sess. 7 de ref. c. 7 data sit potestas episcopis, ut in parochiis monasteriis aut collegiis quibuscumque incorporatis vicarium perpetuum ponere possint, etiamsi prius semper vicarius temporalis positus fuerit, declaravit tamen Pius V. in sua bulla „Ad exequendum“ § 5 hanc Tridentin. constitutionem non procedere in parochiis, in quibus *semper per vicarios regulares*, non saeculares deserviri consuetum fuit; quia non est credibile fuisse intentionem concilii omnia monasteria uno verbo privare jure suo, quod habent exponendi regulares ad parochias vel certe ipsos

Za právo duchovní správy řeholníků se bez omezení staví i ostatní kanonisté jak např. Reiffenstuel,⁹⁹ Schmalzgrueber¹⁰⁰ a Pichler.¹⁰¹

Osamoceným odpůrcem obsazování inkorporovaných far řeholníky je Neller.¹⁰² Privilegium Pia V. považuje za odvolané konstitucí Řehoře XIII. *In tanta* z roku 1573. Jako jedinou výjimku z pravidla, že inkorporované fary musí být spravovány stálými vikáři, uznává povolení k ustanovení odvolatelného vikáře, které udělil biskup pro konkrétní případ. Kláštery mohou své fary obsazovat jen v případě, že to biskup uzná jako vhodné a dovolí-li to. Pravidlem je ale obsazovat světské duchovní.

V novověku ale převládla nauka, která uznala platnost Piova privilegia s následující argumentací: Plným začleněním do kláštera se farnost stává řeholní farností. Proto musí být spravována řeholními duchovními podle pravidla *regularia regularibus*.

4.5.4. Inkorporace *plenissimo iure*

Středověké církevní právo rozeznávalo předání kostela *quoad spiritualia* na takové, které ponechávalo farníky v biskupově jurisdikci, a na takové, které farníky vyjímá (osvobozuje) z diecézního svazku, takže biskup neměl v takto převedené farnosti žádná práva. Pro tento druhý způsob inkorporace spiritualií se ustálil název *unio plenissimo iure* nebo *unio plenissima*. Laymann¹⁰³ učí: Je-li kostel podřízen klášteru *plenissimo iure*, je vyjmut i lid. V tomto případě má opat obdarovaného kláštera jakoby biskupskou jurisdikční moc, takže může bez jakékoli závislosti na diecézním biskupovi ustanovovat i propouštět duchovní, vykonávat právo vizitace atd. Jinak je farnost biskupovi podřízena *quoad spiritualia*, tj. biskup může a musí vizitovat faru a vikáře (ať je světským nebo řádovým knězem). I v případě, že jsou řeholníci vyjmuti (*exempti*) z biskupské

---

praelatos cogere, ut aliquem regularem tamquam perpetuum vicarium instituant et ita eundem quasi ab obligatione vitae monasticae et obedientiae in perpetuum absolvant.

⁹⁹ REIFFENSTUEL: op.cit., l. 3 tit. 37 n. 8.

¹⁰⁰ SCHMALZGRUEBER: op.cit., l. 1 tit. 28 n. 9.

¹⁰¹ PICHLER: op.cit., l. 3 tit. 5 n. 27.

¹⁰² NELLER: op.cit., De jur. par. primit. c.2 § IV,V,VIII.

¹⁰³ LAYMANN: op.cit., Questio 206 a 208.

pravomoci, ve věcech duchovní správy, vedení matrik, stavební péči o kostel a faru a v trestních kauzách jsou podřízeni biskupovi.

Podobně mluví i ostatní kanonisté.¹⁰⁴ Mnozí nezapomínají zdůraznit, že inkorporaci *plenissimo iure* může provést jen papež. Odůvodňují to tím, že biskup se nemůže sám od sebe vzdát všech práv na farní kostel. Odstoupení biskupa od všech svých práv s sebou nese nebezpečí pro vykonávání těch úkonů, které nutně vyžadují biskupskou hodnost: biřmování, konsekrace kněží, oltářů a kostelů. Proto papež neinkorporoval *plenissimo iure* nijak často a lehkovážně.

Když došlo ke změně obsahu pojmu spiritualií z biskupské pravomoci na duchovní správu ve farnosti, bylo nutné nově definovat i inkorporaci *plenissimo iure*: nejde totiž o plnost duchovní správy, ale o vynětí z biskupské pravomoci (a to jak farnosti, tak i farníků). Proto v případě inkorporace *plenissimo iure* zůstává tedy pojem spiritualií jakoby středověký.

4.5.5. Inkorporace a záduší¹⁰⁵

Co říká kanonické právo o inkorporaci záduší?¹⁰⁶ Církevní právníci od středověku až po 19. století o této otázce přímo nemluví. Podle obecného mínění se totiž inkorporace vztahovala jen na majetek benefícia (obročí). Pro objekt inkorporace se sice běžně používal název *ecclesia parochialis* nebo jen *parochia*, ale tím se rozumělo pouze farní beneficium.

S přechodem užívacího práva k farnímu kostelu na institut obdařený inkorporací vyplývá pro něho samozřejmě povinnost nést všechna břemena, která příslušejí majetku farního kostela – *ecclesiae parochialis*.

---

¹⁰⁴ PIRHING: op.cit., l. 3 tit. 5 n. 215, 217; SCHAMBOGEN Johannes: *Commentarium seu lectiones publicae in D. Gregorii IX. decretalium libros quinque*, Prag, 1699, l. 3 tit. 37 n. 3,4,5; ENGEL: op.cit., l. 3 tit. 37 n. 12; LEURENIUS Petrus: *Forum beneficiale, Tres partes*, Köln, 1735/1737, p. 2 qu. 718 n. 3; SCHMALZGRUEBER: op.cit., l. 3 tit. 5 n. 193; PICHLER: op.cit., l. 3 tit. 5 n. 27; KREITTMAYR: op.cit., T.5 c 19 § 31 n. 9.

¹⁰⁵ Českému záduší odpovídá latinské *fabrica ecclesiae* a německé *Kirchenstiftung* nebo *Seelgerätsgut*.

¹⁰⁶ K tomuto pojmu více v ZILYNSKÁ Blanka: *Záduší*, in: *Facta Probant Homines*, Praha: Skriptorium, 1998.

Kanonisté to nezapomínají připomínat. Jako první a nejdůležitější břemeno jmenují pravidelně poskytování kongruí duchovním, kteří v inkorporované farnosti vykonávají pastorační činnost. To bylo také vždy přirozenou povinností farního obročí. Ve středověku a v pozdější době měl majitel obročí za povinnost odvádět určité dávky biskupovi a úředníkům biskupství, stejně jako různé charitativní dávky v dané době obvyklé. Toto břemeno postihovalo v případě inkorporace farnosti také nositele inkorporace (klášter), který ho ale pravidelně přenechával vikárovi. Proto musela být jeho kongrua dostatečně vysoká. Kdyby inkorporace zahrnovala i spojení záduší, potom by kanonisté jistě trvali i na plnění povinností spojených s tímto majetkem: stavební údržba kostela a úhrada bohoslužebných potřeb. Většina z nich o tom však nemluví. To dokazuje, že se nepočítalo s převedením užívání záduší jako následku inkorporace. Někteří právníci sice zaznamenávají také povinnosti inkorporačních pánů na stavební udržování jejich kostelů a krytí jejich věcných potřeb, ale povinnost uhradit uvedené potřeby podle nich není primární, ale sekundární, a tak vlastně dávají najevo, že užívání majetku záduší není spojeno s inkorporací.

To, že mají autoři na zřeteli jenom sekundární povinnost, která patří faráři jako uživateli církevního majetku podle Tridentského koncilu sess. 21 c. 7 de ref. oblag., ukazuje nejlépe Pirhing.¹⁰⁷ Jako následek inkorporace kostela zdůrazňuje mimo jiné: klášter nebo katedrální kapitula, které je inkorporován kostel *quoad temporalia et spiritualia*, je povinen jej udržovat v dobrém stavu a opravovat oltářní paramenta *in defectum reddituum, qui pro fabrica deputari solent*. Důvod pro to uvádí tento: klášter nebo kapitula dostává z inkorporovaného kostela ročně příjmy, proto musí také nést břemena. Je osvobozen v případě, že 1) jsou jeho příjmy z kostela malé (v tom případě mají povinnost oprav farníci), 2) když stavební povinnost byla při investituře uložena stálému vikáři s ohledem na jeho velký příjem.

---

¹⁰⁷ PIRHING: op.cit., I. 3 tit. 5 n. 219.

Pirhing předpokládá u inkorporovaných kostelů existenci záduší. Proto příjem z něho, a nikoli majetek inkorporačního pána, má být použit k úhradě stavebních nákladů a dalších potřeb kostela. Pouze v případě, kde záduší není nebo nedostačuje, musí zastoupit inkorporující, ale jen podle výše jeho příjmů z kostela. Se stejnou naukou se setkáváme i u Laymanna, který ji zase převzal od Alvina (de potestate episc. c. 14 n. 4).¹⁰⁸

Poučné je rovněž zdůvodnění některých kanonistů. Inkorporační pán má povinnost platit stavební náklady nikoliv proto, že by bylo inkorporováno i záduší, ale proto, že se plnou inkorporací stal hlavním farářem a s touto hodností musí také nést stavební břemena tak, jako každý jiný farář nebo držitel benefícia.

Tyto zmínky o nepřímé povinnosti klášterů nést stavební náklady svědčí o vědomí autorů, že inkorporace nezahrnuje i záduší.

Ovšem v 19. století se opět začíná objevovat názor, že inkorporace se vztahuje i na záduší. Tak např. Permaneder a Schulte.¹⁰⁹

4.5.6. Inkorporace na konci 19. století

Právní předpisy o inkorporaci na konci 19. století, tedy poměrně nedlouho před přijetím nového Kodexu kanonického práva, snad nejlépe shrnuje Paul Hinschius.¹¹⁰ Tento právník na základě předpisů Tridentina považuje za biskupem nedovolené sjednocování beneficií:

- jedné diecéze s beneficií jiné diecéze;

---

¹⁰⁸ LAYMANN: op.cit., questio 209: Quo signo cognosci potest, quod parochialis ecclesia monasterio unita pleno iure? Resp. I. Ex Alvino: Si abbas suppeditare ecclesiae debeat calicem, missale et alia eiusmodi atque obligetur ad conservationem fabricae domus parochialis vel ecclesiae. Nam haec obligatio rectori incumbit, si ecclesia reditus pro fabrica sufficientes non habeat. Cum enim est commoda seu proventus participat, aequum est, ut onera quoque sustineat...

¹⁰⁹ PERMANEDER Michael: Die kirchliche Baulast oder die verbindliche der baulichen Enthaltung und Wiederherstellung der Cultus-Gebäude, München, 1856; SCHULTE Johann Friedrich: System des allgemeinen katholischen Kirchenrechts, Geißen, 1856.

¹¹⁰ HINSCHIUS Paul: System des Katholischen Kirchenrechts, III. Band, Berlin, 1883, 418–434.

- beneficia s duchovní péčí (farní) s beneficií jednoduchými (bez duchovní péče), s kláštery, dignitami a prebendami kolegiátních kapitul;
- jednoduchá řeholní beneficia s málo dotovanými katedrálními a kolegiátními kapitulami;
- beneficia svobodného udílení s beneficií patronátními.¹¹¹

Naproti tomu právo povoluje sjednocení:

- beneficií bez duchovní péče s kláštery a kapitulami;
- beneficií s duchovní péčí s jinými beneficií s duchovní péčí;
- jednoduchých beneficií s jinými jednoduchými.

Při sjednocování beneficií je vrchní pastýř (biskup) povinen zjistit všechny spravedlivé příčiny (*iustae causae*) hovořící pro vznik unie a vyslechnout všechny zainteresované strany: současného vlastníka beneficia¹¹² a názor farníků. Nevyslechnutí může ohrozit platnost vzniku unie. Na konci procesu se vytvoří zápis, ve kterém se shrnou všechna zjištění a důvody. Tento zápis však není nutný k platnosti unie.¹¹³

Připojené beneficium přebírá povahu hlavního: sekulární beneficium se stává připojením k exemptnímu řeholním a naopak. Ovšem sjednocením jednoduchého beneficia s farním se z jednoduchého farní nestane. Obě beneficia zůstanou (existenci) oddělena, ale přitom je hlavní beneficium jakoby vlastníkem podřízeného a nositel úřadu hlavního beneficia je i vlastníkem podřízeného. Přebytky podřízeného beneficia se mohou použít pro dobro hlavního a naopak. Nositel úřadu hlavního beneficia musí přitom splnit všechny bohoslužebné potřeby obou beneficií.¹¹⁴

Ke zrušení unie musí být dostatečný důvod. Unii beneficií přitom může zrušit jen ten, kdo má oprávnění unii zřídit: tzn. u vyšších beneficií (např. diecéze) a u exemptních beneficií Apoštolský stolec, u ostatních beneficií ordináři v rámci svých diecézí. Unie, kterým dal vznik papež nebo jeho legát a latere, nemůže tedy biskup jednostranně zrušit.

---

¹¹¹ Ibid. 418.

¹¹² Ten musí buď se sjednocením souhlasit nebo se zřici vlivu. Jinak se musí počkat na uprázdňení beneficia.

¹¹³ HINSCHIUS: op.cit., 421.

¹¹⁴ Ibid. 429.

Zrušení unie beneficí nemůže nastat při vakantním beneficiu. Držitel benefícia totiž musí být přibrán k řízení o zrušení a musí souhlasit.¹¹⁵ V případě, že ke zrušení unie dojde, se benefícia vrací do stavu, v jakém se nacházela před spojením (stane se např. opět sekulárním) a dluhy se spravedlivě rozdělí mezi obě benefícia.

---

¹¹⁵ Dotázány musí být taktéž jiné zainteresované strany: farníci, případně patron. Ibid. 434.

4.6. Beneficium podle CIC 1917

Je-li možno definovat inkorporaci jako „trvalé spojení prostého nebo farního obročí s církevní korporací nebo jinou institucí, nejčastěji klášterem, kapitulou, univerzitou aj. za účelem použití obročí k hmotnému povznesení a duchovnímu účelu“,¹¹⁶ pak se nevyhneme potřebě blíže ukázat, co je to obročí (latinsky beneficium) a jakými právními úpravami se řídí.

CIC 1983 pojem obročí zmiňuje pouze v jediném kánonu 1272,¹¹⁷ který s existencí obročí už víceméně nepočítá a pro případ, že obročí ještě někde existuje, přikazuje ho pozvolna převést na jinou formu majetku. Proto se nejvíce o poslední právní úpravě beneficií dozvíme z CIC 1917 ve 3. knize (De Rebus), 5. části: De beneficiis aliisque institutis ecclesiasticis non collegialibus (kán. 1409–1494).

Kánon 1409¹¹⁸ definuje beneficium jako „ens iuridicum“ (právní jednotku), která je zřízena kompetentní církevní autoritou, a to natrvalo. Beneficium můžeme také označit za nekolegiální právnickou osobu, která má svá práva a povinnosti: je schopna vlastnit (kán. 1499 §2), může vystupovat u soudu prostřednictvím beneficiáta (kán. 1653 § 2) nebo i místního ordináře (kán. 1653 § 5), může být přinucena platit kathedraticum a jiné poplatky (kán. 1504–1506) a v určitých případech jí může být uložena i penze (kán. 1429).

Beneficium se sestává z posvátného úřadu¹¹⁹ a z práva pobírat příjmy z majetku, který je k úřadu připojen. Z obou složek benefícia je důležitější

---

¹¹⁶ ČESKÝ SLOVNÍK BOHOVĚDNÝ, svazek 5, Praha: Kotrba, 1930, 309.

¹¹⁷ Kán. 1272 CIC 1983: „V zemích, kde jsou ještě obročí ve vlastním slova smyslu, přísluší biskupské konferenci, aby vhodnými normami, dohodnutými a schválenými Apoštolským stolcem, řídila obročí tak, aby výnos a pokud možno i sama majetková podstata obročí přešla pozvolna v zařízení podle kán. 1274 § 1.“

¹¹⁸ V této a příští kapitole jsou všechny citace kánonů brány z CIC 1917: CODEX IURIS CANONICI BENEDICTI PAPAE XV, Friburg 1920.

¹¹⁹ Podle kán. 145 § 2 jde o úřad v užším smyslu (stricto sensu). Nepřipadá tedy v úvahu úřad kostelníka, varhaníka apod.

duchovní stránka – církevní úřad.¹²⁰ Úřad je to hlavní (principale) a časný majetek vedlejší (accessorium). Podle zásady *accessorium sequitur principale* sdílí majetek osudy úřadu. Kdo vlastní úřad, má užívací právo na výnosy obročí (*reditus ex dote*).

Beneficium musí být zřízeno kompetentní církevní autoritou (viz kán. 1414) a nikoliv laikem nebo světským úřadem.

Dále se požaduje, aby bylo beneficium zřízeno natrvalo (*in perpetuum*).¹²¹ Kánon 1410 blíže mluví o „věnu beneficia“ (*dos beneficii*), tj. majetku, který je k beneficiumu připojen. Ten může spočívat v několika oblastech:

a) Majetek ve vlastnictví beneficia jako právnické osoby (farní budova, hospodářské budovy, les, pole apod., movitý majetek, hotové peníze a cenné papíry.

b) Věcná práva na cizí věci, např. právo na užívání.

c) Trvalé platby nějaké rodiny nebo právnické osoby, které musí být pevně stanoveny a právně vymahatelné.

d) Stanovené¹²² a dobrovolné dávky od věřících, pokud náleží majiteli beneficia.¹²³

e) Štola a povinné platby majiteli beneficia za duchovní úkony podle diecézní taxy nebo legitimního obyčeje.

f) Chórové podíly.¹²⁴

Beneficia se dělí na několik druhů (kán. 1411):

1.° Konzistorní (ta, která mohou být zřízena, změněna nebo zrušena pouze Apoštolským stolcem).¹²⁵ Ostatní jsou nekonzistorní. 2.° Světská nebo řeholní. Rozhodující je to, jakými kněžími (diecézními nebo řeholními) jsou výhradně obsazována. V případě pochybností existuje vyvratitelná domněnka, že beneficium je světské, pokud není

---

¹²⁰ Srov. EICHMANN Eduard, MÖRSDORF Klaus: *Lehrbuch des Kirchenrechts auf Grund des Codex Iuris Canonici*, II. Band, Paderborn: Verlag Ferdinand Schöningh, 1950, 410.

¹²¹ Viz kánon 102 § 1: *Persona moralis, natura sua, perpetua est.*

¹²² Stanovená dávka je určena buď zákonem nebo obyčejem (např. 2 sbírky ročně pro faráře bez ohledu na jejich výši).

¹²³ Komu a nakolik sbírka náleží záleží na rozhodnutí představeného. Do této kategorie nemůžeme počítat mešní nadace, protože jejich výnos nepatří beneficiátovi, ale knězi, který slouží mši svatou.

¹²⁴ Týkají se katedrálních a kolegiálních kostelů (srov. kán. 395 § 1).

¹²⁵ Srovnej kánon 1414 § 1.

zřízeno u kostela nebo domu řeholníků. Opak je nutné dokázat. Heribert Jone uvádí tři typy důkazu:¹²⁶

„a) Ze zřízení benefícia, když zakladatel chtěl založit beneficium řeholní a Apoštolský stolec nebo biskup, který zřízení provedl, mu vyhověl.

b) Z celé povahy benefícia, když úřední opatření jsou taková, že mohou být provedena pouze řeholníky.

c) Ze skutečnosti, že beneficium bylo podle práva navždy spojeno s nějakým klášterem a bylo mu inkorporováno. Tento důkaz ale nemůže být podán, když byla farnost, od které byla nová farnost oddělena, řeholním beneficiumem.“

3.° Sídlní nebo nesídlní (podle povinnosti rezidence).¹²⁷

4.° Neodvolatelná (inamovibilia) a odvolatelná (amovibilia, dočasná). Platí, že světská benefícia jsou neodvolatelná (srov. kán. 1438), řeholní naproti tomu zásadně odvolatelná (kán. 454 § 5).

5. ° S duchovní správou (curata) nebo bez ní (non curata).

Ke zřízení konzistorního benefícia je podle kánonu 1414 způsobilý jen Apoštolský stolec; místní ordináři mohou na svém území zřizovat nekonzistorní benefícia (generální vikář pouze se zvláštním pověřením). Kardinálové mohou při svém kostele nebo diakonii zřizovat benefícia bez duchovní péče, pokud se nejedná o kostel duchovenské exemptní řehole. Benefícia mohou být zřizována, jen pokud existuje trvalé a dostačující majetek (dos), ze kterého bude zajištěna obživa beneficiáta (kán. 1415).

Před zřízením benefícia je nutné svolat a vyslechnout všechny zainteresované na novém založení. Práva třetích by neměla být zkrácena. Jedná se zvláště o ty, kteří budou novým zřízením postiženi zmenšením příjmů nebo zmnožením břemen. Pokud se nejedná o zřizování nebo dělení farností, které smí ordinář udělat ze spravedlivého důvodu i proti

---

¹²⁶ JONE Heribert: Gezezbuch der Lateinischen Kirche. Erklärung der Kanones, II. Band, Padernborn: Verlag Ferdinand Schöningh, 1952, 605.

¹²⁷ Jinak též duplicia et simplicia.

vůli příslušného rektora a bez souhlasu lidu,¹²⁸ mohou se postižení bránit cestou soudní žaloby (kán. 1676–1678).¹²⁹

Při zakládání benefícia si může zakladatel (fundator)¹³⁰ klást podmínky, a to i odporující obecnému právu, v případě, že je schválí ordinář, jsou čestné a neodporují povaze benefícia.¹³¹ Podmínky jednou přijaté se nemají svévolně rušit ani měnit (kán. 1417).

Zřízení benefícia se má stát zákonným způsobem (písemnou listinou), ve které by mělo být uvedeno místo zřízení benefícia, majetek benefícia a práva a povinnosti beneficiáta (kán. 1418).

Kánon 1419 mluví o spojení (unio) beneficíí. Rozlišuje spojení:

1. Rušící (extinctiva), když buď zrušením dvou nebo více beneficíí vznikne jedno nové beneficium, nebo když jedno nebo více beneficíí je spojeno (uniuntur) s jiným, již existujícím tak, že přidaná benefícia přestávají existovat. Kánon 1420 § 1 říká, že v případě *unio extinctiva* beneficium, které vznikne nebo zůstane, přebírá všechna práva a povinnosti (břemena) jednotlivých beneficíí. V případě, že si navzájem odporují, mají přednost výhody (favorabilia).

2. Rovnoprávné spojení (aeque principalis), když spojené benefícia zůstanou jak jsou a jedno není druhému podřízeno (zachovávají si právní samostatnost). Spočívá v tom, že tituly obou beneficíí jsou sloučeny pod jedním duchovním (srov. kán. 1420 § 2).

3. Závislé spojení (minus principalis) buď *podřízením* nebo *připojením*. Benefícia jsou spojena tak, že se jedno stane hlavním a ostatní benefícia do sebe přijme jako příslušenství, aniž by zanikla. Benefícia, která se připojují k hlavnímu, zůstávají odděleným souborem majetku, ale nemají již právní samostatnost a sdílí osud hlavního benefícia. Duchovní, kterému bylo předáno hlavní beneficium, dostává *eo ipso* i beneficium připojené (podřízené) a musí plnit břemena obou beneficíí (srov. kán. 1420 § 3).

---

¹²⁸ Srovnej kán. 1427 § 1.

¹²⁹ Srovnej EICHMANN: op.cit., 414.

¹³⁰ Ten, kdo hodlá vybavit budoucí beneficium majetkem.

¹³¹ Např. placení penze, konání modliteb nebo sloužení mši sv.

Kánon 1422 vyhrazuje Apoštolskému stolci spojení *aeque* a *minus principalis* světského benefícia s řeholním benefíciem a naopak a rovněž mu rezervuje jakékoliv přeložení a rozdělení řeholního benefícia.

Místní ordináři (nikoli však kapitulní a generální vikáři bez zvláštního pověření) mohou v případě nutnosti nebo velké a zřejmé užitečnosti spojit mezi sebou farní kostely způsobem *aeque* nebo *minus principalis*. Taktéž mohou spojit benefícia s duchovní správou s benefícií bez duchovní správy, ale pouze tím způsobem, že posledně jmenované bude jako *accessorium*.¹³²

Ordináři také mohou¹³³ přeložit sídlo světského farního benefícia na jiné místo uvnitř téže farnosti. Ostatní benefícia mohou být přeložena pouze v případě, že kostel, při němž byla zřízena, spadl a nemůže být opraven. Přeložení má být provedeno ke kostelu v daném místě nebo v sousedství, ve kterém se má zřídit kaple nebo oltář s titulem přeloženého benefícia. Přitom přecházejí veškeré jeho příjmy i břemena na nový kostel.¹³⁴

Kánon 1424 zakazuje ordinářům spojovat benefícia patronátního práva s obročimi *liberae collationis* bez souhlasu patrona a benefícia jedné diecéze s benefícií jiné diecéze, a to i v případě, že obě diecéze jsou spravovány jedním biskupem. Dále se zakazuje spojovat exemptní benefícia nebo benefícia vyhrazená Apoštolskému stolci s jakýmikoliv jinými benefícií.

Kánon 1427 dává ordinářům pravomoc ze spravedlivého a zákonného důvodu¹³⁵ rozdělit jakoukoli farnost (*paroecias quaslibet*)¹³⁶ a zřídit farnost novou nebo stálý vikariát nebo změnit její území, a to i proti vůli

---

¹³² Srovnej kán 1423 §1.

¹³³ Ze stejných kanonických důvodů jako v kán. 1423 § 1: V případě nutnosti nebo velké a zřejmé užitečnosti.

¹³⁴ Srovnej kán. 1426.

¹³⁵ O tom, kdy tento důvod nastává, pojednává kán. 1427 § 2: Když je pro lid farnosti velmi obtížné dostat se do farního kostela nebo když je množství farníků tak velké, že pro jejich duchovní dobro nestačí ustanovit pomocné duchovní podle kán 476 §1. Bez kanonického důvodu by sloučení, přeložení, rozdělení a změna hranic byla neplatná (kán. 1428 §2).

¹³⁶ To znamená i farnost patronátního práva (tak se domnívá EICHMANN: op.cit., 421). Srovnej ovšem i kán. 1422, který vyhrazuje překládání, dělení a změnu hranic řeholních farností Apoštolskému stolci.

jejich rektorů nebo proti vůli lidu.¹³⁷ Při zřízení nové farnosti musí ordinář zabezpečit novou farnost dostatečným majetkem (srov. kán. 1415 § 3). Když není možné opatřit majetek jinde, je možné použít na ten účel i majetek mateřské farnosti, ale jen v případě, že jí zůstanou zachovány dostatečné příjmy.

Paragraf 5 kánonu 1427 určuje, že v případě, že byla rozdělena řeholní farnost (*paroecia quae ad aliquam religionem iure spectat*), nově zřízený trvalý vikariát nebo farnost již řeholní nejsou. Podobně oddělená farnost od farnosti patronátního práva je farností *liberae collationis*.¹³⁸

Všimněme si také kánonu 1430 § 1, který zakazuje ordinářům převádět benefícia, ke kterým je připojena duchovní správa (*beneficia curata*), na benefícia bez duchovní správy. Taktéž se zakazuje převádět světská benefícia na řeholní a řeholní na světská.

Kánony 1431 až 1447 mluví o obsazování beneficií. Kán. 1431–1435 pojednávají o právech papeže a Apoštolského stolce.

Nikdo nemůže beneficium udělit sám sobě (kán. 1437), světská benefícia se udělují na doživotí, pokud něco jiného nestanovuje zakládací listina (*lex foundationis*), nepamětný obyčej nebo zvláštní indult (kán. 1438). Žádný duchovní nemůže podle kán. 156 přijmout více neslučitelných obročí. Neslučitelná obročí jsou ta, jejichž povinnosti nemohou být vykonávány současně jedním a tímtéž duchovním, nebo benefícia, z nichž jedno stačí na přiměřenou obživu (kán. 1439).¹³⁹ Jako simonistické jsou podle kán. 1441 pokládány všechny srážky, kompenzace a poplatky ve prospěch toho, kdo úřad propůjčuje, patrona nebo jiné osoby. Výjimkou je uložení penze podle kán. 1429 § 1-2.

Pro nás je důležitý především kán. 1442, který dovoluje propůjčovat světská benefícia pouze duchovním ze světského duchovenstva a řeholní benefícia jen řeholníkům té řehole, které beneficium náleží.

---

¹³⁷ Podle kán. 1428 § 3 je možné podat odvolání k Apoštolskému stolci (srov. i kán. 1601).

¹³⁸ I zde je nutno vzít v úvahu kán. 1422.

¹³⁹ To neplatí u beneficií spojených *aeque* nebo *minus principalis*.

Beneficia mohou být podle kán. 1446 vydržena, avšak pouze od duchovních, kteří po tři roky žili v dobré víře, že beneficium vlastní a nejedná-li se o případ simonie.¹⁴⁰

4.7. Právní úprava inkorporace v CIC 1917

Kodex kanonického práva z roku 1917 mluví v kánonu 456 o farnostech svěřených řeholníkům (*paroecias religiosis concreditas*). Ty pak mohly být spravovány různými způsoby: řeholník mohl mít titul faráře (duchovní správa *titulo parochi*) nebo postavení vikáře (správa *titulo vicarii*).¹⁴¹ Aby mohl mít řeholník (jako fyzická osoba) titul faráře, musel by spravovat diecézní farnost, což nebylo běžné a právo to zakazovalo.¹⁴² Přesto však Kongregace pro řeholníky mohla udělit výjimku.¹⁴³

Druhý případ svěřením farnosti řeholníkům (kdy řeholník je vikářem) je již inkorporací.¹⁴⁴

CIC 1917 užívá pro inkorporaci pojem *unio*. Není to ale nový pojem. Již tridentský koncil ho užívá, když vyhrazuje inkorporaci Apoštolskému stolci.¹⁴⁵

Ovšem ne každá *unio* v CIC 1917 může být považována za inkorporaci. Kánon 1419 pod tímto pojmem uvádí i spojení rušící, podržující, připojující.¹⁴⁶

Přímo o inkorporaci mluví až kánon 1425, který řeší spojení farnosti s řeholním domem:

---

¹⁴⁰ Srovnej kán. 1509 n. 3 a 6. Dotyčný musí být duchovní a muselo proběhnout kanonické propůjčení (i když nepatné).

¹⁴¹ Srovnej kánon 630 § 1.

¹⁴² Kánon 1442.

¹⁴³ JANČÁŘ Josef: Inkorporované farnosti ve světle koncilu, pokoncilních dokumentů a současné legislativy, in: *Revue církevního práva* 1 (2006) 18–19.

¹⁴⁴ V tomto případě inkorporací *pleno iure*. O další možnosti, kdy je farnost sice inkorporována, ale duchovní správu vykonává diecézní kněz, viz níže.

¹⁴⁵ Sess. 24. Decretum de ref. Caput XIII: „In *unionibus* vero quibuslibet, seu aliis faciendis, ecclesiae parochiales monasteriis quibuscumque, aut abbatiis, non *uniantur*.“

¹⁴⁶ Viz předcházející kapitola o beneficiích podle CIC 1917.

§ 1 Jestliže Apoštolský stolec spojí farnost s řeholním domem *ad temporalia tantum*, přísluší řeholnímu domu pouze výnosy farnosti; řeholní představený je povinen prezentovat místnímu ordináři kněze ze světského kléru, aby jej, když mu byl přidělen přiměřený podíl (*congrua*), ustanovil do této farnosti.

§ 2 Jestliže ji však sloučí *pleno iure*, farnost se stává řeholní farností a představený může jmenovat kněze k duchovní správě ze své řehole, ale místnímu ordináři přísluší jej schválit a ustanovit, a on je pak nutně podřízen jeho jurisdikci, kárné moci a vizitaci ve věcech duchovní správy podle předpisu kánonu 631.

Ze znění tohoto kánonu plyne, že inkorporace *ad temporalia tantum* (dle § 1) se týká pouze majetku farního benefícia (nikoliv záduší), přičemž právní samostatnost farnosti zůstane zachována. Farní beneficium zůstává světským. Na klášter ovšem přechází správa a užívání majetku a výnosů benefícia – řeholní dům získává *ius in re*. Co se týká ustanovování duchovních pro farnost, klášter tady získává postavení, které se podobá postavení patrona: představený kláštera má povinnost prezentovat pro inkorporovanou farnost světského duchovního. Dosazení do úřadu provede místní ordinář, a to na doživotí.¹⁴⁷

Plnoprávná inkorporace (*pleno iure*) (dle § 2) ovlivňuje samou povahu farnosti: ta se stává řeholní farností. I v tomto případě si však farnost nadále zachová svou právní samostatnost. Klášter, jako právnická osoba, se stane farářem (*parochus habitualis*). Představený kláštera jmenuje jednoho ze svých duchovních¹⁴⁸, který vykovává fakticky duchovní správu (*parochus* nebo *vicarius actualis*). Vikáře je třeba potvrdit a ustanovit od diecézního biskupa a jako duchovní správce farnosti podléhá jeho jurisdikci, vizitaci a trestní moci. Tím, že klášter je habituálním farářem farnosti, platí, že farnost není uvolněna, dokud klášter existuje. V případě, že klášter zanikne, zanikne i inkorporace, nikoliv však farnost jako samostatné beneficium. Po zániku kláštera tedy

---

¹⁴⁷ Srovnej kán. 1438.

¹⁴⁸ Srovnej kán. 1442: „...řeholní farnosti jsou spravovány řeholníky té řehole, které beneficium patří.“

není třeba farnost znovu zakládat. Také v případě plnoprávné inkorporace majetek farnosti zůstává oddělený od majetku kláštera a klášteru přísluší pouze jeho správa a užívání.¹⁴⁹

Znovu na tomto místě připomínáme kánon 1422, který vyhrazuje Apoštolskému stolci spojování *aeque* a *minus principalis* světského benefícia s řeholním beneficiem a naopak, a rovněž mu rezervuje jakékoliv přeložení a rozdělení řeholního benefícia.¹⁵⁰

Podobně mluví i kánon 1423 § 2, který říká, že místní ordináři nemohou spojit (inkorporovat) farnost s kapitulním nebo biskupským majetkem (*mensa*), s kláštery a kostely řeholníků ani s jinými právníckými osobami. Totéž platí o beneficiích a dignitách katedrálního nebo kolegiálního kostela.¹⁵¹

4.7.1. Farář inkorporované farnosti

Podle kán. 451 § 1 je farářem kněz nebo právnícká osoba, již byl svěřen titul farnosti spolu s vykonáváním péče o duše pod pravomocí místního ordináře.

V případě farnosti inkorporované *ad temporalia tantum* se kněz ze světského duchovenstva prezentovaný řeholním představeným stává skutečným farářem se všemi právy a povinnostmi. Inkorporující klášter má totiž právo jen na využívání výnosů farnosti a na prezentaci duchovního.¹⁵²

Složitější situace je u plnoprávné inkorporace (*unio pleno iure*). Zde se totiž inkorporující stává farářem.¹⁵³ Může tedy čerpat z výnosů benefícia

---

¹⁴⁹ Srov. HRDINA Ignác Antonín: Inkorporace farnosti řeholnímu domu v kodexech kanonického práva 1917 a 1983, in: Dialog Evropa 1–4 (2004), 77–78.

¹⁵⁰ S inkorporací se však v CIC 1917 přesto počítá (a to i se zřizováním nových), o čemž svědčí kánon 1425 a 452.

¹⁵¹ Mohou ovšem sloučit (*unire*) farnost s katedrálním nebo kolegiálním kostelem, který se nachází ve farním teritoriu tak, aby příjem farnosti připadl tomuto kostelu, a přitom aby byl faráři nebo vikáři ponechán dostatečný příjem (*congrua*). Srovnej kán 1423 § 2.

¹⁵² Kán. 1425 § 1.

¹⁵³ Srovnej kánon 452 § 1: *Sine Apostolicae indulto paroecia nequit personae morali pleno iure uniri, ita nempe ut ipsamet persona moralis sit parochus, ad normam can. 1423, § 2.* K tomu je potřeba zvláštního indultu Apoštolského stolce, jak praví tentýž

farnosti a má právo na vykonávání duchovní správy vůči farníkům. Farnost jako taková samozřejmě nadále zůstává začleněna do diecéze a je ve věcech duchovní správy podřízena diecéznímu biskupovi.¹⁵⁴ Řeholní dům jako právnická osoba užívá titul *parochus habitualis*.¹⁵⁵

4.7.2. Inkorporace *plenissimo iure*

Termín inkorporace *plenissimo iure* se již v CIC 1917 nevyskytuje, i když jeho obsah zůstal zachován. Pro právní postavení kláštera, kde kromě majetku a duchovní správy jsou klášteru svěřeni i farníci, je užíván název *abbatia nullius*.¹⁵⁶ Teologicky zcela správně se na tento druh *unio* hledí spíše jako na typ partikulární církve než jako na druh inkorporace.¹⁵⁷ Proto také existuje předpis, aby *abbatia nullius* byla zřizována, rozdělována, spojována a rušena pouze nejvyšší církevní autoritou.¹⁵⁸ Tyto úkony může tedy vykonat jen Apoštolský stolec, a to nejen proto, že se jedná o *unio*, ale především proto, že *abbatia nullius* je postavena na roveň diecézi. To potvrzuje i kán. 215 § 2, který říká, že se pod označením diecéze míní i opatství *nullius*; a označením biskup i opat *nullius*, pokud z povahy věci nebo z kontextu nevyplývá něco jiného. Kánon 323 § 1 určuje, že *abbas nullius* má stejná práva a povinnosti jako diecézní biskup.

---

kánon. Souhlas Apoštolského stolce je ale třeba i v ostatních případech *unio* s reholním domem: srovnej kán. 1422, 1423 § 2, 1424, 1425 a 1430 § 1.

¹⁵⁴ Nezávislost na biskupovi by byla možná jen v případě inkorporace *plenissimo iure*.

¹⁵⁵ Srovnej kán. 452 § 2. Můžeme se setkat i s názvy jako *parochus perpetuus* nebo *primitivus*.

¹⁵⁶ Myšleno jako *abbatia nullius dioecesis* (opatství žádné diecéze, nepodléhající žádné diecézi). CIC 1983 používá pro *abbatia nullius* již novější název – územní opatství (*abbatia territorialis*).

¹⁵⁷ Kánon 215 § 1 CIC 1917 zmiňuje *abbatia nullius* mezi dalšími typy partikulárních církví: církevní provincie, diecéze, prelatury *nullius*, apoštolského vikariátu a apoštolské prefektury.

¹⁵⁸ Tamtéž.

4.7.3. Shrnutí

Z výše uvedeného je zřejmé, že CIC 1917 nepřináší v otázce inkorporací žádné převratné změny oproti dřívější legislativě. Stejně jako Tridentský koncil rozlišuje tři typy *unio*: *Ad temporalia tantum* (dříve také *non pleno iure*), *pleno iure* a *plenissimo iure*. V případě *unio pleno iure* již samozřejmě chápe pod spirituáliemi právo na duchovní správu a péči o duše a ne jen právo na ustanovování a odvolávání duchovního (toto nové pojetí spirituálií bylo ostatně běžné již od 17. století).

Vidíme, že kodex kanonického práva z roku 1917 s inkorporacemi jednoznačně počítá a považuje je za jednu z možných a řádných forem farní správy, a to i přes to, že vznik nových inkorporací je vázán na souhlas Apoštolského stolce.¹⁵⁹

---

¹⁵⁹ Tato podmínka mimochodem existuje již od Tridentského koncilu a přece nezabránila masivnímu nárůstu inkorporací. Viz výše.

4.8. Období mezi CIC 1917 a CIC 1983

Krátkou dobu po vyhlášení CIC 1917 došlo k určitým nejasnostem ohledně kompetencí místního ordináře a řeholních představených ve správě majetku inkorporovaných farností. Nejasnosti si vyžádaly odpověď Komise pro interpretaci kanonického práva.

4.8.1. Rozhodnutí Komise pro interpretaci kanonického práva z roku 1926¹⁶⁰

Tématu inkorporace se týká článek IV. – De paroeciis religiosis.

Otázka položená Komisi zní: Má místní ordinář mocí kánonů 631 § 3; 535 § 3 n. 2; 533 § 1 nn. 3, 4 právo požadovat vyúčtování ze správy nadací a odkazů řeholní farnosti, o které mluví kánon 1425 § 2?

Odpověď komise zní: Affirmative, firmis praescriptis cannonum 630 § 4; 1550.

O jaká práva místních ordinářů tedy jde? To napovídá samotná otázka, která přímo jmenuje relevantní kánony.

Kánon 631 § 3: „Co se týká odvolání řeholního faráře nebo vikáře z farnosti, zachová se předpis kánonu 454 § 5;¹⁶¹ co se týká hmotného majetku, zachová se kánon 533 § 1 n. 4 a kánon 535 § 3 n. 2.“ Důležitá je především druhá polovina kánonu 631 § 3 týkající se majetku. Má se zachovat předpis kán. 533 § 1 n. 4. Zde se říká, že pro uchovávání¹⁶² peněz musí získat předchozí souhlas místního ordináře „jakýkoli řeholník i alumnus řeholního řádu, pokud byly peníze dány farnosti či misii, nebo řeholníkům s ohledem na farnost nebo misii.“ Odstavec 3 téhož kánonu 533 § 1, na který se otázka rovněž odvolává, nařizuje to samé i

---

¹⁶⁰ Pontificia Commissio Ad Codicis Canones Authentice Interpretandos, 25.7. 1926, in: AAS n. 10 (1927), volumen XVIII, 393.

¹⁶¹ Kánon 454 § 5: Faráři, kteří patří do řeholní společnosti, jsou, co se týká jejich osoby, odvolatelní stejným právem a to jak místním ordinářem po informování představeného, tak (svým) představeným po informování místního ordináře. Přitom není třeba souhlasu druhého ani sdělení a uznání důvodu. Je možné podat odvolání k Apoštolskému stolci.

¹⁶² Collocatione.

„představeným domu řeholní kongregace papežského práva, jestliže domu byly dány nadace, aby sloužily k bohoslužbě a skutkům milosrdenství na tom místě.“

Kánon 535 § 3 n. 2 říká: „Místní ordinář má nadto právo se seznámit¹⁶³ se správou nadací a odkazů o kterých je řeč v kánonu 533 § 1 nn. 3, 4.“

Právo, a zvláště posledně zmíněný kánon, hovoří jasně: Místní ordinář má právo požadovat vyúčtování ze správy nadací a odkazů, proto i Komise pro interpretaci kanonického práva rozhodla tak, jak rozhodla. Její odpověď má ještě malý, ale velmi důležitý dodatek: Mají se zachovat kánony 630 § 4 a 1550.

Kánon 630 § 4 zní: „Pokud nebrání slib chudoby, přísluší řeholníkům jakýmkoli způsobem přijímat nebo vybírat dary pro dobro farníků nebo katolických schol nebo místních zbožných spolků farnosti a přijatý nebo vybraný majetek spravovat a, při zachování vůle dárců, podle svého moudrého uvážení vynakládat, a to vždy pod dohledem svého představeného; ale dary pro stavbu, údržbu, obnovu a výzdobu farního kostela přísluší přijímat, vybírat, u sebe shromažďovat a spravovat představeným, jestliže kostel patří¹⁶⁴ řeholní komunitě; jinak místnímu ordináři.“

Kánon 1550: „Jestliže jde o zbožné nadace u kostelů, a to i farních, exemptních¹⁶⁵ řeholníků, práva a povinnosti místního ordináře, o kterých hovoří kán. 1545–1549, výlučně patří vyššímu představenému.“ Zmíněné kánony 1545–1549 obsahují, mimo jiné toto: Místnímu ordináři přísluší určit normy o minimální výši daru nutné k založení zbožné nadace a o způsobu užívání výnosů. Místní ordinář udílí i souhlas k přijetí zbožné nadace právnickou osobou a jemu přísluší i posoudit, zda vzhledem k již přijatým závazkům je možné přijmout další břemeno. Má také velmi dbát o to, aby příjem odpovídal přijímaným závazkům podle diecézních zvyklostí. Peníze a movitý majetek se mají uchovávat podle moudrého uvážení místního ordináře. Nakonec je místní ordinář povinen pečlivě

---

¹⁶³ Ius cognoscendi.

¹⁶⁴ Si ecclesia sit communitatis religiosae.

¹⁶⁵ K pojmu exempce viz HRDINA Ignác Antonín: Pojem a význam exempce v platném řeholním právu, in: Acta Canonica Strahoviensis 5 (2000), 7-10.

kontrolovat knihu, ve které jsou zaznamenávány jednotlivé trvalé i dočasné závazky a jejich plnění včetně výše stipendia. Tato kniha se má uchovávat u rektora kostela.

Všechny tyto povinnosti místního ordináře přísluší v případě exemptních řeholníků podle kánonu 1550 (jak připomíná i Komise pro výklad kanonického práva) vyššímu představenému.

4.8.1.1. Shrnutí

Z výše uvedeného vyplývá, že navzdory odpovědi *affirmative* Komise pro výklad kanonického práva jsou práva místních ordinářů při správě majetku u inkorporovaných kostelů Kodexem 1917 značně omezena.

Místní ordinář má právo požadovat vyúčtování ze správy nadací a odkazů u kostelů inkorporovaných plene iure řeholním společností. To ale neplatí u kostelů (a to i farních) exemptních řeholníků.¹⁶⁶

Zde Komise dokonce pravomoc místního ordináře o trochu zvyšuje. Zatímco kán. 535 § 3 n. 2 říká, že místní ordinář má právo se *seznámit* se správou nadací a odkazů,¹⁶⁷ Komise odpovídá kladně na otázku, zda má místní ordinář právo k *požadování vyúčtování*.¹⁶⁸ Požadovat vyúčtování v sobě obsahuje (alespoň teoreticky) více práv než jen být seznámen se správou.

Jinak mají řeholní představení právo vybírat, shromažďovat a spravovat dary pro stavbu, údržbu, obnovu a výzdobu farního kostela nezávisle na místním ordináři (kán. 630 § 4). Přijímat nebo vybírat dary pro dobro farníků nebo katolických schol nebo místních zbožných spolků farnosti může dokonce pod dohledem svého *řeholního* představeného i jednotlivý řeholník.

---

¹⁶⁶ Srovnej kán. 1550 a 1449 § 2. Místní ordinář nemá právo kontrolovat knihu, ve které se zaznamenávají jednotlivé závazky ze zbožných nadací a jejich plnění, pokud tato zbožná nadace je u kostela exemptních řeholníků. Právo kontroly má podle kánonu 1550 výlučně vyšší představený. Jiného názoru je Ignác Hrdina, který přiznává místním ordinářům právo *vyžadovat vyúčtování správy tzv. plodonosného majetku farnosti a legátů ve prospěch farnosti*. Srov. HRDINA: Inkorporace farnosti řeholnímu domu, 78.

¹⁶⁷ *Ius cognoscendi de administratione fundorum legatorumque.*

¹⁶⁸ *Ius exigendi rationes.*

4.8.2. Rozhodnutí Kongregace koncilu o užívání benefičních dolů¹⁶⁹

Problematiky práv na využívání výnosů benefícia se týká i následující dotaz italských ordinářů: *Zda a v jaké míře náleží zisk z dolů na území benefícia k výnosu benefícia či jeho uživateli?*

Kongregace koncilu odpověděla: *Zisk z dolů na území benefícia náleží k výnosu benefícia po odečtení odpovídající sumy za výdaje a za ztrátu přírodních plodů.*¹⁷⁰

Toto rozhodnutí Kongregace koncilu se otázky inkorporace farnosti týká jen vzdáleně,¹⁷¹ ale pro úplnost bude na tomto místě zmíněno.

Podstatou otázky je, zda výnos (zisk) z těžby z dolů, které se nacházejí na území benefícia, patří k běžnému výnosu (dos) benefícia, tedy beneficiátovi, a nebo zda je nutné ho považovat za součást podstaty samotného benefícia.

Komise zcela v souladu s právní tradicí odpovídá, že zisk náleží beneficiátovi, ale současně se nesmí umenšovat podstata majetku benefícia; proto onen dodatek *po odečtení odpovídající sumy za výdaje a za ztrátu přírodních plodů*. Odečtená suma se musí investovat tak, aby těžbou zmenšená hodnota podstaty benefícia byla opět doplněna. Beneficiát totiž může pro sebe využívat pouze výnos, nikoli podstatu benefícia.

4.8.3. Druhý vatikánský koncil

Na tomto místě budou zmíněny jen nejdůležitější myšlenky koncilních dokumentů týkajících se řeholníků a jejich služby ve farnosti.

---

¹⁶⁹ Sacra Congregatio Concilii Romana et aliarum: De proventibus fodinarum beneficalium, 12 Decembris 1931, in: AAS 5 (1932), volumen XXIV.

¹⁷⁰ Plné znění odpovědi Kongregace koncilu je uvedeno v příloze č. 1 na konci této práce.

¹⁷¹ Řeholní společnosti totiž také čerpají z výnosů beneficií, která jim jsou inkorporována.

Liturgická konstituce Sacrosanctum Concilium v článku 42 definuje farnost jako „obec věřících“,¹⁷² která má přední místo mezi všemi shromážděními v diecézi. V čele farnosti stojí duchovní správce, který zastupuje biskupa.

Dekret o pastýřské službě biskupů Christus Dominus v článku 30 považuje farnost jako „určitou část diecéze“ svěřenou pod vedením biskupa faráři, který je jedním z hlavních spolupracovníků biskupa. Tentýž dekret povolává řeholní kněze k intenzivnější vnější apoštolské práci (ChD 33) a k tomu, „aby byli svědomitými spolupracovníky biskupského úřadu“ (ChD 34). Proto patří „v určitém pravém smyslu k duchovenstvu diecéze“ (ChD 34). Řeholníci mají biskupovi „vždy prokazovat oddanou poslušnost a úctu“ a „mají své úkoly plnit tak, aby byli biskupovými pomocníky a podřízenými“ (ChD 35). Řeholní instituty „mohou být... přizvány, aby pomáhaly při různých pastoračních službách..., také když jde o převzetí farností, třeba jen dočasné“ (ChD 35). O zajištění kněží působících v pastoraci mluví dekret o službě a životě kněží Presbyterorum ordinis ve článku 20: „Kněží, kteří se věnují Boží službě, si zaslouží... spravedlivou odměnu. ...hlavní důraz je třeba klást na funkci... Proto se má upustit od takzvané beneficiální soustavy, nebo aspoň se má tak upravit, aby složka beneficiální (neboli právo na příjmy z dotace připojené k funkci) byla něčím podružným a hlavní místo aby právně připadlo samé církevní funkci...“

4.8.3.1. Shrnutí

Poslední ekumenický koncil ve Vatikánu byl především koncilem pastoračním.

Je patrný odvrát od majetkově-právního pojetí církve a příklon k církvi jako společenství Božího lidu. Pravomoc diecézních biskupů v otázkách pastore a farní správy je posílena a řeholníci jsou pozváni k účinnější a těsnější spolupráci s biskupem v péči o Boží lid. Na správu farností

---

¹⁷² Coetus fidelium.

řeholníky se již nepohlíží jako na pracně vybojované a hájené privilegium řeholníků, ale jako na něco, co je běžné, užitečné, standardní a často i nutné. Biskupové a řeholníci nemají být konkurenty a soupeři, ale spolupracovníci ve společné práci na Boží vinici.

II. vatikánský koncil nevytvořil přímo žádné právní normy, ale udal nový směr v ekleziologii, který se zanedlouho projevil i v právních předpisech (motu proprio *Ecclesiae Sanctae* a CIC 1983).

4.8.4. Motu proprio *Ecclesiae Sanctae*¹⁷³

Text tohoto dokumentu vydaného papežem Pavlem VI. 6. srpna 1966 má tři části. První část poskytuje normy pro aplikaci dekretů *Christus Dominus* a *Presbyterorum ordinis*, druhá část tvoří normy k dekretu o přizpůsobené obnově řeholního života *Perfectae caritatis*¹⁷⁴ a třetí část k dekretu *Ad gentes*.

Pro téma inkorporace farnosti řeholním společenstvem je nejdůležitější první část motu proprio (ES I).

Článek 8 první části (ES I,8) pojednává o majetkových věcech. Biskupské konference mají stanovit normy pro odměňování kněží, kteří jakýmkoliv způsobem slouží Božímu lidu. Dále motu proprio ukládá komisi pro kodex kanonického práva, aby do nového CIC zahrnula i reformu benefičiálního systému (ibid.). Do té doby je povinností diecézních biskupů (po vyslechnutí kněžské rady) zajistit, aby byla beneficia, včetně jejich výnosů, spravedlivě rozdělena. V místech, kde obživa kněží z velké části závisí na darech věřících, mají být v diecézích zřízeny speciální instituty, které by shromažďovaly a spravovaly dary na tento účel. Tyto instituty mají být pod správou diecézního biskupa, který si však může přibrat na pomoc další kněze nebo, v případě potřeby, i laiky zkušené

---

¹⁷³ Celý text je otištěn v AAS 11 (24.11. 1966), vol. LXIII, 757nn.

¹⁷⁴ Tato druhá část vyšla česky ve sborníku *Zasvěcený život ve světle reformy II. vatikánského koncilu*, Olomouc: MCM, 1997, 43–50. Ačkoli se týká řeholníků, problematika inkorporovaných farností se zde vůbec nevyskytuje.

v ekonomických věcech. Podobně mají vzniknout i instituty ke hmotnému zajištění kněží v případě nemoci a stáří (ibid.).

Tentýž dokument v článku 18 § 1 požaduje, *aby mohl biskup svobodně udělovat úřady i benefícia (včetně těch bez duchovní správy) vhodným klerikům. Sám Apoštolský stolec se zde vzdává práva na obsazování úřadů nebo beneficií, ať už farních nebo bez duchovní správy, s výjimkou konzistorních.*¹⁷⁵ *Při zřizování jakéhokoli benefícia se do budoucna zakazují takové dodatky v zakládací listině, které by omezovaly svobodu biskupa toto beneficium obsazovat. Také privilegia, jež nejsou nikomu na obtíž, jež snad byla až doposud udělena fyzickým nebo právnickým osobám a jež s sebou nesou právo volby, nominace nebo prezentace do kteréhokoli uprázdněného nekonzistorního úřadu nebo benefícia, se zrušují. Dále se odvolávají zvyklosti a ruší právo nominace, volby a prezentace kněze do farního úřadu nebo benefícia. Opačný zákon, i pro benefícia bez duchovní správy, se ruší.*

Je zřejmé, že zákonodárce dělá všechno pro to, aby biskup měl při ustanovování kněží svobodu. Proto § 2 čl. 18 ES I vyzývá, aby se jednalo i o zrušení těch částí mezinárodních smluv, které pravomoc biskupa v tomto bodě omezují.¹⁷⁶

Článek 21 § 2 se přímo týká inkorporace farnosti kapitule kanovníků. Motu proprio zde výslovně zakazuje, aby tyto inkorporace¹⁷⁷ nově vznikaly a ty které již existují, mají být biskupem, po vyslechnutí kapituly a kněžské rady, odděleny.¹⁷⁸ Zároveň se má ustanovit farář, ať už z kanovníků nebo jiný, se všemi právy, která podle zákona faráři přísluší.

Články 22–40 ES I se týkají řeholníků. V článku 25 § 1 se stanovuje, že všichni řeholníci, i exemptní, musí zachovávat zákony a výnosy místního ordináře, které se týkají apoštolátu i pastorační a sociální činnosti.

---

¹⁷⁵ O těchto beneficiích viz kánon 1414 § 1 CIC 1917. Jsou to ta benefícia, která mohou být zřízena pouze Apoštolským stolicem.

¹⁷⁶ Mezinárodní smlouvy nejsou totiž tímto motu proprio dotčeny.

¹⁷⁷ Jedná se pouze o inkorporace pleno iure farnosti kapitule kanovníků.

¹⁷⁸ Si quae unitae exstent... separentur.

Článek 33 § 1 říká, že *místní ordinář může ze své moci, se souhlasem příslušného představeného, svěřit (committere) farnost řeholnímu institutu, také tím, že ji zřídí v řeholním kostele téhož institutu. Toto svěření farnosti může být buď trvalé nebo na dobu určitou. V obou případech se tak má stát písemnou dohodou¹⁷⁹ mezi ordinářem a příslušným představeným institutu, která, mimo jiné, výslovně a přesně stanoví náležitosti týkající se plnění úkolů, osob k plnění určených a ekonomických věcí.*

§ 2 téhož článku opravňuje místního ordináře, aby se souhlasem vlastního představeného ustanovil řeholníka ve farnosti, která nebyla svěřena řeholnímu (institutu).

Místní ordinář také může ve všech veřejných a poloveřejných kostelech a kaplích, kde se pravidelně shromažďují věřící a které patří řeholníkům, nařít, aby se veřejně četly biskupské dokumenty a aby se vybíraly zvláštní částky pro určené farní, diecézní, národní nebo všeobecné potřeby a aby byly odesílány na biskupství. (ES I,37)

4.8.4.1. Shrnutí

Motu proprio Ecclesiae Sanctae stanovilo nové právní předpisy, které odpovídaly pokoncilnímu vývoji. Co se týká inkorporace a působení řeholníků v duchovní správě, přináší dokument tři důležité změny.

1. Biskup může bez problémů ustanovovat řeholníky do jakékoli farnosti (i neřeholní) ve své diecézi (k tomu je nutný pouze souhlas řeholního představeného).¹⁸⁰
2. Biskup může svěřit farnost řeholnímu institutu (trvale nebo dočasně). Přitom k tomu nepotřebuje souhlas Apoštolského stolce.
3. Zakazuje se vznik nových plene iure inkorporací farností kapitulám kanovníků a biskup má současně povinnost zrušit již existující inkorporace tohoto druhu.

---

¹⁷⁹ Více o této dohodě viz JANČÁŘ: op.cit., 22.

¹⁸⁰ Srovnej kán. 1442 CIC 1917, který dosud dovoloval propůjčovat světská beneficia pouze duchovním ze světského duchovenstva a řeholní beneficia jen řeholníkům té řehole, které beneficium náleží.

4.8.5. Rozhodnutí komise pro výklad dekretů II. vatikánského koncilu z 25. června 1979.¹⁸¹

V průběhu let po vyhlášení motu proprio *Eclesiae Sanctae* vyvstaly pochybnosti, jak velké pravomoci má místní ordinář při rušení spojení farností s řeholním institutem.

Byly položeny dvě následující otázky:

I. O dohodách při spojení farností

Otázka: Zda norma daná v motu proprio Eclesiae Sanctae I, 33 ze 6. srpna 1966, týkající se pravomoci místního ordináře, se souhlasem příslušného představeného, svěřit farnost řeholnímu institutu, v sobě také obsahuje oprávnění zrušit totéž spojení, které vzniklo na základě kán. 1425 CIC, bez přispění Apoštolského stolce.

Odpověď: Ano, při zachování získaných práv, pokud nějaká existují.

II. O spojení farností

Otázka: I) Zda normy dané v motu proprio Eclesiae Sanctae I, 21, § 2 ze 6. srpna 1966, které se týkají farností plných právem spojených s kapitulami kanovníků, se mohou použít i na farnosti plným právem svěřené řeholním institutům podle kánonu 1425 § 2.

II) V případě kladné odpovědi, zda zmíněné spojení má být zrušeno a pro budoucnost zakázáno.

Odpověď: Ne, co se týká prvního bodu; odpověď na druhý bod je již obsažena v prvním.

---

¹⁸¹ PONTIFICIA COMMISSIO DECRETIS CONCILII VATICANI II INTERPRETANDIS, Responsa ad proposita dubia: I. Utrum norma de conventionibus in unione paroeciarum, II. Utrum normae de unione paroeciarum, 25 iunii 1979, in: AAS (1979), 696.

Pro nejasnost některých pojmů a obtíže spojených s překladem je celý latinský text uveden v příloze č. 2.

Samotné otázky v sobě obsahují několik nejasností. Tazatelé se ptají, zda má místní ordinář pravomoc na základě motu proprio ES I, 33 pravomoc zrušit plnoprávné spojení farnosti s řeholním institutem vzniklé na základě kán. 1425 § 2, a to bez zásahu Apoštolského stolce. Mají na mysli pravomoc ke zrušení před 6. srpnem 1966 vzniklých *spojení* (unio, inkorporací)?¹⁸² Nebo jde spíše o pravomoc ke zrušení *svěření* farnosti, které vzniklo na základě ES I, 33 po 6. srpnu 1966?¹⁸³ Anebo se tazatelé domnívají, že předpis ES I, 33 lze používat i tak, že jeho aplikací se může svěřit farnost řeholnímu institutu podle kán. 1425 § 2 CIC, tzn. že biskup má pravomoc inkorporovat farnosti řeholníkům nyní již bez svolení Apoštolského stolce?¹⁸⁴

Na první pohled by se mohlo zdát, že odpověď komise na první otázku zrušení unií (inkorporací) biskupskou pravomocí dovoluje. S tím je ale v přímém rozporu odpověď na druhou otázku, která se ptá přímo na možnost, zda biskup může na základě předpisu ES I, 21 § 2¹⁸⁵ oddělit farnosti spojené s řeholními instituty. Zde zaznívá od komise jasné ne.

Na základě obou odpovědí komise můžeme dojít k závěru, že biskup nemůže jednostranně zrušit spojení (unio, inkorporaci) farnosti řeholnímu institutu tak, jako to může a má učinit v případě pleno iure unio farnosti s kapitulou kanovníků. Z odpovědi komise na první otázku ovšem vyplývá, že biskup může zrušit spojení (inkorporaci) farnosti s řeholním institutem na základě dohody s příslušným (řeholním)

---

¹⁸² Na to by ukazoval odkaz na kán. 1425: „zrušit totéž spojení (unio), které vzniklo na základě kán. 1425 CIC.“ Problémem je ale slovo *totéž* (eandem), které staví unio (podle kán. 1425) a svěření (podle norem ES I, 33) na stejnou rovinu.

¹⁸³ Tak se domnívá např. JANČÁŘ: op.cit., 23-24. I tento autor připouští dvojznačnost položené otázky.

¹⁸⁴ S ohledem na ostatní normy Ecclesiae Sanctae a další právní vývoj se toto řešení nezdá moc pravděpodobné. Připouští ho ale fakt, že samotné motu proprio ES I, 33 důsledně nerozlišuje mezi spojením a svěřením. Pro svěření farnosti používá slovo *committere* (běžně překládané jako *svěřit* – tak např. i kán. 520 CIC 1983 v latinsko-české verzi), které by se dalo také velice dobře přeložit jako *spojit*. Tento termín ale značně připomíná výraz *unio* nebo *inkorporaci*. Podobně asi tazatelé ve své druhé otázce mluví o „farnostech *svěřených* (*concredita*) – a nikoliv *spojených* (*unitae*) – řeholním institutům podle kánonu 1425 § 2 CIC“ a tedy ani oni důsledně nerozlišují mezi *unio* a *svěřením* farnosti.

¹⁸⁵ Tj. povinnost biskupa zrušit unie farností kapitulám kanovníků.

představeným v rámci svěření (committere) farnosti řeholnímu institutu podle ES I, 33¹⁸⁶ při zachování získaných práv, pokud nějaká existují.

4.8.5.1. Shrnutí

Inkorporované farnosti i po vydání motu proprio *Eclesiae Sanctae* pokračují v existenci. Od této doby je ale nutné rozlišovat mezi inkorporacemi farností kapitulám kanovníků a řeholním institutům.

Inkorporace plene iure kapitulám kanovníků pokračují i po 6. srpnu 1966 v existenci, ale místní ordinář je má po vyslechnutí kapituly a kněžské rady ukončit. To nastane až po vydání individuálního správního aktu o oddělení kapituly a farnosti místním ordinářem.

Podobně existují dále i všechny inkorporace farností řeholním institutům s tím rozdílem, že biskup je nemůže sám ze své moci zrušit.

---

¹⁸⁶ Tak JANČÁŘ: op.cit., 24.

5. Závěr

Inkorporační právo se vyvinulo z vlastnického práva a práva patronátního. Inkorporaci je možné historicky popsat jako druhou dceru institutu vlastnických kostelů a mladší sestru patronátu.

V době zápasu církve o svobodu bylo třeba docílit nezávislosti církve na vlastních pozemcích a kostelních budov. Světští vlastníci kostelů se postupně proměnili v patrony, kteří již neměli ke kostelům vlastnická práva, i když dále mohli chod kostelů ovlivňovat např. prezentací duchovních.

Církevní subjekty (nejčastěji kláštery), které měly na svých pozemcích kostely, byly v jiné situaci, protože nehrozilo, že by se práva církve dostala do cizích (necírkevních) rukou.

Kláštery dostaly oproti patronům mnohem více práv (pro tato práva se později ustálil název *právo inkorporační*). Kláštery směly své kostely spravovat a obsazovat svými řeholníky, mohly se považovat za vlastníky farního majetku a v mnohých případech na sebe přebraly i některé biskupské pravomoci (ustanovování duchovních u svého kostela).

Podstatou inkorporace bylo ale především právo na užívání majetku (*in usus proprios*) farního benefícia klášterem a nikoli jen ve prospěch faráře. Toto právo na užívání se získávalo zvláštním předáním kostela buď biskupem nebo papežem. Kde k tomuto předání došlo, tam se klášter stal představeným (*prelatus*) kostela a měl právo prezentovat, a v některých případech také ustanovovat a odvolávat, vikáře u svých inkorporovaných kostelů.

Také získání kostela do vlastnictví řeholní společnosti nebo jeho vystavění na vlastním pozemku v sobě zahrnovalo právo na jeho užívání (tedy na inkorporaci).

Po celý středověk se rozlišovalo: 1) předání kostela *in usus proprios* – možnost využívat beneficium pro potřeby kláštera (vlastní jádro inkorporace) a s tím spojené právo prezentovat duchovního (vikáře – *parochus actualis*, který byl většinou neodvolatelný); 2) předání kostela *in*

usus proprios a současně *pleno iure*, které navíc přinášelo právo na ustanovování vikáře, který byl opatem libovolně odvolatelný. V obou případech se klášter stal *parochus habitualis*.

V období po Tridentském koncilu zůstala podstata inkorporace nezměněna: bylo to nadále právo na využívání přebytků inkorporovaného benefícia při zajištění přiměřeného příjmu (*congrua*) duchovnímu. Koncil však zakázal biskupům nově inkorporovat bez indultu Apoštolského stolce. Nově se začala rozlišovat inkorporace *pleno iure (quoad temporalia et spiritualia)* a *minus pleno iure (quoad temporalia)*. Rozdíl spočíval ve spirituáliích. Klášter se stal habituálním farářem pouze v případě inkorporace *pleno iure* a přebral tím plnou odpovědnost za duchovní správu farnosti. Představený kláštera mohl u kostela ustanovovat odvolatelné vikáře. Naproti tomu inkorporace *minus pleno iure* zahrnovala jen materiální složku (právo na využívání benefícia ve prospěch kláštera) a právo na prezentaci faráře, kterého představený kláštera po ustanovení biskupem nemohl odvolat. V tomto druhém případě inkorporace klášter právo na duchovní správu neměl a ustanovený kněz se stal ve farnosti skutečným farářem.

Spiritualia již neznamenaají jako dříve především převzetí určitých biskupských práv nad kostelem a jeho duchovním (jeho ustanovováním a odvoláváním) klášterem, ale jsou nově vnímána jako právo kláštera na duchovní správu a na postavení habituálního faráře vůči inkorporované farnosti.

Velmi podobně mluví o inkorporaci i Kodex kanonického práva z roku 1917. Ten dělí inkorporaci farnosti řeholnímu domu na:

- a) *ad temporalia tantum*, kde patří klášteru pouze výnosy z farnosti a představený je povinen biskupovi prezentovat kněze ze světského kléru, který ho ustanoví, a to na doživotí. Tomuto faráři přísluší přiměřený příjem (*congrua*) z výnosu benefícia, zbytek si ponechává klášter. Farnost v tomto případě zůstává světskou,
- b) *unio pleno iure*, kdy se farnost stává řeholní a představený může jmenovat (nikoliv ustanovovat!) kněze k duchovní správě ze své řehole

(parochus nebo vicarius actualis). Klášter sám se pak stává habituálním farářem (parochus habitualis).

I nadále platí, že nové inkorporace farností řeholním společenstvem mohou vzniknout jen na základě indultu nebo privilegia Apoštolského stolce.

Co se týká správy a kontroly majetku inkorporovaných farností, mají místní ordináři omezené pravomoci. Jsou to řeholní představení a nikoliv místní ordináři, kdo mají právo shromažďovat a spravovat dary na stavbu a údržbu kostela, pokud ten patří řeholní komunitě.

Závěrem se dá říci, že normy CIC 1917 jsou poslední přímou právní úpravou inkorporace farností řeholním společenstvem. Podle nich se inkorporace řídila až do vydání kodexu kanonického práva v roce 1983. Nic na tom nemění ani dokumenty II. vatikánského koncilu, motu proprio *Eclesiae Sanctae* z roku 1966 ani rozhodnutí komise pro výklad dekretů koncilu z roku 1979.

Jakým právním režimem se inkorporované farnosti řídí dnes, 25 let po vydání nového kodexu kanonického práva, bude muset být ještě předmětem dalšího zkoumání v navazující disertační práci.

6. Prameny a literatura

6.1. Prameny

- Konstituce „Ad exequendum“ Pia V. z roku 1567. in: Magnum Bullarium Romanum Tomus II., Luxemburg, 1742.
- Rozhodnutí pro biskupa ve Winchesteru (Wintoniensi episcopo) Alexandra III., in: ACTA CONCILIORUM ET EPISTOLAE DECRETALES AC CONSTITUTIONES SUMMORUM PONTIFICUM TOMI VI. pars II. ab anno 1086 ad annum 1215, Parisiis, 1714.
- List anglickému králi Jindřichovi II. od Alexandra III., in: ACTA CONCILIORUM ET EPISTOLAE DECRETALES AC CONSTITUTIONES SUMMORUM PONTIFICUM TOMI VI. pars II. ab anno 1086 ad annum 1215, Parisiis, 1714.
- Decretale pro arcibiskupství York (Eboracensi episcopo) Alexandra III., in: ACTA CONCILIORUM ET EPISTOLAE DECRETALES AC CONSTITUTIONES SUMMORUM PONTIFICUM TOMI VI, pars II. ab anno 1086 ad annum 1215, Parisiis, 1714.
- Kánon c. 12 X 3,5 Alexandra III., in: MANSI: Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio, Venedig, 1759 nn.
- CODEX IURIS CANONICI BENEDICTI PAPAE XV, Friburg 1920.
- Pontificia Commissio Ad Codicis Canones Authentice Interpretandos, 25.7. 1926, in: AAS n. 10 (1927), volumen XVIII, 393.
- Sacra Congregatio Concilii Romana et aliarum: De proventibus fodinarum beneficialium, 12 Decembris 1931, in: AAS 5 (1932), volumen XXIV, 147–149.
- Ecclesiae Sanctae I, II, III. 6.8. 1966, in AAS 11 (24.11. 1966), vol. LXIII, 757nn.
- Ecclesiae Sanctae II. 6.8. 1966, in: Zsvěcený život ve světle reformy II. vatikánského koncilu, Olomouc: MCM, 1997, 43–50.

- KODEX KANONICKÉHO PRÁVA 1983, Praha 1994.
- PONTIFICIA COMMISSIO DECRETIS CONCILII VATICANI II INTERPRETANDIS, Responsa ad proposita dubia: I. Utrum norma de conventionibus in unione paroeciarum, II. Utrum normae de unione paroeciarum, 25 iunii 1979, in: AAS (1979), 696.

6.2. Literatura

- ANTONIUS de BUTRIO: Commentaria in quinque libros decretalium, Venedig, 1503.
- AXEL de Seny Joannes Honorius van: Totius juris canonici compendium, Editio tertia, Köln, 1656.
- BARBOSA Augustinus: De officio et potestate episcopi, Lyon, 1698.
- BERNHARDUS de BOTONO PARMENSIS: Decretales D. Gregorii Papae IX., Taurini, 1621.
- BERNARDUS PAPIENSIS, LASPEYRES Ernst Adolf (ed.): Summa decretalium, Regensburg, 1860.
- EICHMANN Eduard, MÖRSDORF Klaus: Lehrbuch des Kirchenrechts auf Grund des Codex Iuris Canonici, II. Band, Paderborn: Verlag Ferdinand Schöningh, 1950.
- ENGEL Ludovicus: Collegium universi juris canonici, Salzburg, 1726.
- ESPEN Zeger Bernardus van: Dissertatio canonica de pristinis altarium et ecclesiarum incorporationibus et donationibus, Leodii, 1716.
- ESPEN Zeger Bernardus van: Jus ecclesiasticum universum. Opera canonica, Partes 1–3, Lovanii, 1759.
- GRADAUER Peter: Patronat und Inkorporation – einst und jetzt. in: Paarhammer H. (ed.). Vermögensverwaltung in der Kirche, Administrator bonorum. Oeconomus tamquam paterfamilias, Thaur/Tirol: Festschrift Ritter, 1988.

- HAGEL Walter: Inkorporierte Pfarren und Übernahme von Pfarren durch Ordensgemeinschaften, in: Ordens Nachrichten 3 (2007).
- HARING Johan B.: Grundzüge des Katcholischen Kirchenrechts, I. Teil, Graz, 1924.
- HINSCHIUS Paul: System des Katholischen Kirchenrechts, III. Band, Berlin, 1883.
- HRDINA Ignác Antonín: Inkorporace farnosti řeholnímu domu v kodexech kanonického práva 1917 a 1983, in: Dialog Evropa 1–4 (2004), 76-82.
- HRDINA Ignác Antonín: Pojem a význam exempce v platném řeholním právu, in: Acta Canoniae Strahoviensis 5 (2000), 7–10.
- JANČÁŘ Josef: Inkorporované farnosti ve světle koncilu, pokoncilních dokumentů a současné legislativy, in: Revue církevního práva 1 (2006), 18–38.
- JONE Heribert: Gezezbuch der Lateinischen Kirche. Erklärung der Kanones, II. Band, Paderborn: Verlag Ferdinand Schöningh, 1952.
- KALNÝ Mojmír: Církevní majetek a restituce, Praha: Občanský institut, 1995.
- KREITTMAYR Wiguläus Xaver Alois: Anmerkungen über den Codicem Maximilianeum Bavaricum civilem, Frankfurt/Main, ca.1780.
- LAYMANN Paulus: Quaestiones canonicae de praelatorum ecclesiasticorum electione, institutione et potestate, Mainz, 1709.
- LEURENIUS Petrus: Forum beneficiale. Tres partes, Köln, 1735/1737.
- Lexikon für Theologie und Kirche, Band II, Wien: Herder, 1995.
- Lexikon für Theologie und Kirche, Band VII, Wien: Herder, 1998.
- LINDNER Dominikus: Die Lehre von der Inkorporation in ihrer geschichtlichen Entwicklung, München: Max Hueber Verlag, 1951.
- NELLER Georgius Christianus: De juribus parochi primitivi ex jure communi et statuario Trevirensi confecta, Trier 1752.

- PERMANEDER Michael: Die kirchliche Baulast oder die verbindliche der baulichen Enthaltung und Wiederherstellung der Cultus-Gebäude, München, 1856.
- PANORMITANUS (Nicolaus de Tudeschis): Lectura super titulis decretalium, Basel, 1477.
- PICHLER Vitus: Summa jurisprudentiae sacrae universa, Ausburg, 1733.
- PIRHING Ernicus: Jus canonicum in V libros decretalium distributum, tom I., Dilligen, 1674, tom. III. 1676.
- REIFFENSTUEL Anacletus: Jus canonicum universum, Venedig, tom. I. 1704; tom. III., 1709.
- RITTNER Eduard: Církevní právo katolické, 1. díl, Praha: Právnícká jednota, 1887.
- SEGUSIO Henricus de (HOSTIENSIS cardinal): Summa aurea, Venedig, 1674 (dotisk).
- SCHAMBOGEN Johannes: Commentarium seu lectiones publicae in D. Gregorii IX. decretalium libros quinque, Prag, 1699.
- SCHMALZGRUEBER Franciscus: Jus ecclesiasticum universum, Ingolstadt et Dilligen, 1717/1727.
- SCHULTE Johann Friedrich: System des allgemeinen katolischen Kirchenrechts, Geißen, 1856.
- SINGER Heinrich: Die Summa decretorum des Magister Rufinus, Paderborn: Schöningh, 1902.
- UGUCCIONE DA PISA: Ed. critica princeps a cura di Enzo Cecchini, Firenze: Sismel, 2004.
- VANĚK Vojtěch: K možnostem využití rejstříků papežských desátků, in: Český časopis historický, Praha 2002. Použitý text převzat z <http://www.sendme.cz/trestik/Vanek.htm>.
- ZABARELLIS Franciscus de: Lectura super quinque libris decretalium, Lyon, 1517.
- ZECH Franciscus: De jure rerum ecclesiasticarum ad Germaniae cathol. principia et usum, II. volumen, Ingolstadt–München, 1762.

- ZEDNÍČEK Miroslav: Vztah mezi farností a řeholní společností, in: Dialog Evropa 1-4 (2004) 72-75.
- ZILYNSKÁ Blanka: Záduší, in: Facta Proband Homines (Sborník), Praha: Skriptorium, 1998, 535–547.

7. Seznam zkratek

CIC	Codex Iuris Canonici – Kodex kanonického práva
č.	číslo
ed.	editor
ES	motu proprio Ecclesiae Sanctae
ibid.	tamtéž
MCM	Matice cyrilometodějská
Mt	Evangelium podle sv. Matouše
n.	numerus, číslo, článek
např.	například
nn.	následující (strany, verše)
op.cit.	citované dílo
pozn.	poznámka
sess.	sessio, zasedání
srov.	srovnej
sv.	svatý, svatá
tj.	to je

8. Přílohy

8.1. Rozhodnutí Kongregace koncilu o užívání benefičních dolů

Několik italských ordinářů předložilo následující spornou otázku: Náleží výnos z dolů plným právem vlastníkovi benefícia nebo samotnému beneficiu? Jaké má tedy beneficiát právo na výnos z dolů?

ÚVAHY: Podle římského práva náleží doly, ať stávající, ať na pozemku nově objevené, jeho uživateli. To plyne ze zákona 9nn. *de usufructu, et quemadmodum*, a ze zákona 5nn. téhož titulu. Toto právo moderní zákony poněkud omezují, totiž že zabraňují uživatelům zakládat nové doly.

Z toho je patrné, že držitel benefícia je dovoleno užívat dobra plynoucí z dolů. Neboť mnozí staví na roveň držitele benefícia a uživatele, podle onoho „*clericus in beneficio usufructuario comparatur*“ a „*beneficarius censetur fructuarius in vita et usuarius in morte*.“ Avšak ne vždy může být beneficiát považován za uživatele. Castillo totiž říká (*de usufructu cap. 79, n. 8*): „Neboť ani v obecném právu hlásaná totožnost uživatele a držitele benefícia se nezdá být dost jistá, protože uživatel (*fructuarius*) benefícia nakládá s výnosy svobodně, o čemž není pochyb, držitel benefícia (*beneficarius*) s nimi nakládá jiným a odlišným způsobem.“ A ačkoliv se po kanonickém právu žádá jasné stanovisko v této věci, to, alespoň implicitně, může být vyvozeno z kánonu 1476, v němž je držitel benefícia považován prostě za správce (*administrator*) statků benefícia, ne však za skutečného uživatele, protože podle kánonu 1473 může on sám užívat výnosů benefícia, které jsou nutné k jeho obživě, avšak má povinnost, aby to, co je navíc, využil pro chudé a ke zbožným účelům.

Zdá se, že je s tím v naprosté shodě to, co napsal Voët, *ad Pandectas*, kn. VII, tit. I: „Spíše aby vlastnictví rudných nebo kamenných dolů, či lomů na křídou, písek a keramickou hlínu, bylo postoupeno vlastníkovi, uživatel jich užíval pouze za cenu hrubého materiálu, dokud žije, anebo

přijímal úroky z uvaleného nájemného a po skončení užívání vrátil cenu, po odečtení výdajů, vlastníkovi. A tak zisk pro uživatele je spatřován v užívání vytěženého materiálu, nakolik není nutné nahrazovat přesně to, co bylo vytěženo, ale jeho odhadovanou hodnotu.“

Mezi jinými usuzuje Eichler v *Compendiu iuris eccles.*, § 232, n. 1, když mluví o držitelích benefícia: „Ve vyúčtování nemá podstata benefícia platnost majetku. To se vztahuje ke zbožnému prospěchu, jakoby k samému beneficiu. K podstatě patří i mimořádné zisky, tj. například poklad nalezený na území benefícia, nějaké staré a cenné sochy vykopané ze země, velké a mimořádné vydolování kamenů, písku, lávy apod. Peníze utržené jako cena za tyto věci se nevztahují k beneficiátovi, nýbrž musejí být investovány ve prospěch benefícia. A proto se takové věci vykopané ze země nepovažují za výnos benefícia, ale spíše za části oddělené od podstaty, které mohou a musí být pro držitele výnosné.

Majíc tyto věci před očima odpověděla Svatá kongregace biskupů a řeholníků v téže záležitosti ohledně ceny získané železničními společnostmi z těžby kamenů v horských oblastech na místech ve vlastnictví kanonické penitenciárie 6. března 1868 takto: „Peníze utržené za hodnotu velké a mimořádné těžby kamenů, křídý a písku se vztahují k beneficiu a mají být investovány, a to podle uvážení.“ To proto, aby z ceny, jež má být investována, byla získána suma na pokrytí výdajů a ztrát přírodních výnosů.

A Svatá kongregace koncilu, v odpovědi na otázku hildesheimského biskupa ohledně výdajů spojených se ziskem jisté společnosti za vytěženou sůl z dolů na území benefícia, rozhodla 27. července 1908 takto: „Zisk za vytěženou sůl náleží beneficiu a má být investován k jeho rozšíření.“ (Srov. *Acta S. Sedis*, vol. XLI, s. 637).

ROZHODNUTÍ. Výše vyložená otázka byla diskutována na plenárním zasedání 12. prosince 1931 a velectění Otcové na otázku: *Zda a v jaké míře náleží zisk z dolů na území benefícia k výnosu benefícia či jeho uživateli?* odpověděli: *Zisk z dolů na území benefícia náleží k výnosu benefícia po odečtení odpovídající sumy za výdaje a za ztrátu přírodních plodů.*

Toto rozhodnutí velectěných Otců schválil a potvrdil Náš Pán Pius, Boží prozřetelností papež XI., při audienci 17. prosince téhož měsíce.

I. Bruno, sekretář

8.2. Rozhodnutí komise pro výklad dekretů II. vatikánského koncilu z 25. června 1979

PONTIFICIA COMMISSIO DECRETIS CONSILII VATICANI II

INTERPRETANDIS

Responsum ad proposita dubia

Patre Pontificiae Commissionis Decretis Concilii Vaticani II Interpretandis, propositis in plenario coetu quae sequuntur dubiis, respondendum esse censuerunt ut infra:

I.

De conventionibus in unione paroeciarum

D. – Utrum norma, de qua in Litteris Apostolicis Motu proprio datis, die 6 augusti 1966, *Ecclesiae Sanctae*, I, 33, relate ad potestatem Ordinarii loci, de consensu competentis Superioris, committendi paroeciam religioso Instituto, includat quoque facultatem scindendi eandem unionem, vi can. 1425 C.I.C. statutam, absque interventu Apostolicae Sedis.

R. – *Affirmative*, salvis iuribus quaesitis, si quae extent.

II.

De unione paroeciarum

D. – I) Utrum normae, de quibus in Litteris Apostolicis Motu proprio datis, die 6 augusti 1966, *Ecclesiae Sanctae*, I, 21, § 2, respicientes paroecias pleno iure unitas Capitulis Canonicorum, applicentur quoque paroeciis quae pleno iure concredita sunt Institutis religiosis ad normam can. 1425 § 2 C.I.C.

II) Quatenus affirmative, an praedictae uniones paroeciarum separari et in posterum prohiberi debeant.

R. – *Negative ad primum; ad secundum: provisum iam in primum.*

Ss.mus Dominus Noster Ioannes Paulus Pp. II, in Audientia die 25 iunii 1979 infrascripto impertita supradictas decisiones ratas habuit, adprobavit et publicari iussit.

Pericles Card. Felici, *Preases*

9. Anotace

Historische Entwicklung der Inkorporation von Pfarreien an Ordensgemeinschaften

Diese Doktorarbeit konzentriert sich auf die historische Entwicklung von Rechtsnormen bezüglich der Inkorporation von Pfarreien an Ordensgemeinschaften seit der Entstehung dieses Rechtsinstituts (etwa in 12. u. 13. Jh.) bis zur Epoche unmittelbar vor dem heutigen Rechtsstand (Kodex des kanonischen Rechts 1983). Das Rechtsinstitut findet seinen Ausgangspunkt in dem altertümlichen Eigentumsrecht von Kirche, welches allmählich zum Patronats- und Inkorporationsrecht verwandelt wurde. Weiter wird die Entstehung des Patronatsrechts und seine Entwicklung bis zum heutigen Stand skizziert. Der Hauptteil befasst sich mit der Entwicklung des eigentlichen Inkorporationsrechts. Beschreibt wurde seine Entstehung und die ersten Erwähnungen bei den Kanonisten, mit Rücksicht auf päpstliche, auf die Inkorporation bezogene Dekretalien, insbesondere die Gesetzgebung des Papstes Innocenz IV., dessen Fassung für lange Zeit für maßgeblich galt. Anschließend werden im Hauptteil der vorliegenden Arbeit die Ansichten späteren Kanonisten und ihren Einfluss auf die Inhaltsverschiebung der Inkorporationsrechte präsentiert. Ein selbständiges Kapitel wurde den Inkorporationstypen und der Seelsorge in den inkorporierten Pfarreien gewidmet, da dieses Thema für die Inkorporationsproblematik von Gewicht ist. Schließlich wird detailliert die Entwicklung des Inkorporationsrechts nach dem Tridentinum erörtert, thematisiert werden anschließende Richtlinien bezüglich der Inkorporation bis dem neuen CIC 1983 ausgenommen.

Bei der Arbeit wurden päpstliche Dekretalien und Konstitutionen, Glossen der Kanonisten, Konzilsdokumente, CIC und Entscheidungen kirchlicher Kommissionen genutzt. Eine wichtige Rolle spielten auch unterschiedliche, meistens fremdsprachliche, Monographien und Artikel zum Thema Inkorporation, Patronat, Kircheneigentum, weiter Kommentare zum kanonischen Recht und Enzyklopädien. Die Literatur

bezüglich der Inkorporation der Pfarreien ist nicht reich und es beansprucht eine richtige „Ameisenarbeit“ sie herauszusuchen.